

Teylers Museum Jaarverslag 2008

TEYLERS museum

Jaarverslag 2008

Teylers Museum
Jaarverslag 2008

Teylers Museum is genoemd naar Pieter Teyler van der Hulst (1702-1778), een vermogende Haarlemse zijdefabrikant en bankier. Levend in de tijd van de Verlichting had hij grote belangstelling voor kunst en wetenschap. Vanuit de gedachte dat kennis de mensheid kon verrijken, legde hij op beide terreinen verzamelingen aan. In zijn testament bepaalde hij dat zijn vermogen moest worden ondergebracht in een stichting die onder meer de bevordering van kunst en wetenschap tot doel had.

De uitvoerders van Teylers testament besloten een openbaar museum te bouwen waarin voorwerpen van kunst en wetenschap verenigd zouden worden.

De boeken dienden voor studie, de natuurkundige instrumenten werden gebruikt voor demonstraties, terwijl over de tekeningen werd gediscussieerd tijdens kunstbeschouwingen. Fossielen en mineralen speelden een rol bij de openbare lessen.

Achter Teylers woning in de Damstraat werd een 'boek- en konstzael' gebouwd. Deze Ovale Zaal werd in 1784 opengesteld voor bezoekers en is sindsdien vrijwel onveranderd gebleven.

Teylers Museum is hiermee het eerste museum van Nederland, dat vanaf 1784 onafgebroken voor het publiek is opengesteld en waar de collecties in hun authentieke samenhang te zien zijn.

Teylers Museum
Spaarne 16, 2011 CH Haarlem
T 023 516 09 60
F 023 534 20 04
E info@teylersmuseum.nl
www.teylersmuseum.nl

Openingstijden museum:
dinsdag tot en met zaterdag: 10 – 17 uur
zon- en feestdagen: 12 – 17 uur
Eerste Kerstdag en Nieuwjaarsdag gesloten.

De Natuurwetenschappelijke Bibliotheek, de studiezaal van de Kunstverzamelingen en het Numismatisch Kabinet zijn op afspraak te bezoeken.

Inhoudsopgave

5	Missie	
6	Subsidiënten en begunstigers van Teylers Museum in 2008	
9	Voorwoord	
19	Het plezier van schenken	
	Presentaties en publiek	
23	Tentoonstellingen	
26	Educatie en publieksactiviteiten	
32	Bezoekers	
	Gebouw en collecties	
35	Gebouw	
36	De vijf collecties	
38	Bijzondere aanwinsten	
40	Elders gepresenteerd	
	Personeel	
42	Formatie	
42	Veiligheid en beveiliging	
43	Ondernemingsraad	
	Financieel verslag	
44	Verslag van de Raad van Toezicht	
45	Toelichting op de jaarrekening 2008	
45	Winkel	
46	Financieel overzicht	
	Stichtingen	
47	Teylers Stichting	
47	Gelieerde Stichtingen	
50	Overige Stichtingen	
	Bijlagen	
51	1 Tentoonstellingen	
52	2 Lezingen door externe personen, in samenwerking met Teylers Museum	
52	3 Aanwinsten	
54	4 Bruiklenen	
58	5 Externe activiteiten en publicaties van medewerkers	
60	6 Bestuur en personeel	
63	7 Organogram van Teylers Museum	

De presentatie van *De Betacanon* in de Ovale Zaal.

Missie

Teylers Museum

Het eerste en oudste museum in Nederland, wil de nieuwsgierigheid van mensen prikkelen om zijn schatkamers van kunst en wetenschap te bezoeken.

De presentatie van voorwerpen van kunst en wetenschap en het gebruik van het monumentale pand zijn gericht op kennisoverdracht en geven inzicht in de telkens veranderende betekenis van die voorwerpen voor de samenleving.

Conform de idealen van de oprichter, Pieter Teyler, wil het museum dienstbaar zijn aan de samenleving door mensen aan te moedigen zélf de wereld te ontdekken en te genieten van kunst en wetenschap.

Subsidiënten en begunstigers van Teylers Museum in 2008

Subsidiënten

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
Europese Commissie

Begunstigers

Teylers Stichting
Stichting Vrienden van Teylers Museum

Ten behoeve van de restauratie van de Ovale Zaal

The Broere Charitable Foundation
Corus Nederland B.V.
Eureko B.V.
Fortis Private Banking
Modulus Vastgoedondernemingen
Theodoor Gilissen Bankiers N.V.
UPC Nederland
GE Artesia Bank
Gottmer Uitgeversgroep B.V.
Merck Sharpe & Dohme
Teylers Stichting
Stichting Niemeijerfonds
mevr. H.J.M. Best-Otte
Volkert en Karen Doeksen
dhr. en mevr. Sirtema van Grovestins

en overige begunstigers die anoniem wensen te blijven.

Ten behoeve van de collecties

BankGiro Loterij
Vereniging Rembrandt
Mondriaan Stichting
Stichting Gifted Art

en een anonieme schenker.

Ten behoeve van tentoonstellingen

Gemeente Haarlem
Mondriaan Stichting
Stichting Zabawas
Vogelbescherming Nederland

Bovendien ontving het museum schenkingen van

J.G. Berkhout
Jhr. Mr. F.W.A. Beelaerts van Blokland
Mr. J.M. Boll
M. de Clercq, New York
Gemeente Enschede
T.B. Hagendoorn
M. Warshaw, New York
prof. dr. J.C. Zadoks
mevr. E.J. Zetteler

en overige schenkers die anoniem wensen te blijven.

Een feestelijk welkom voor de 90.000ste bezoeker.

Voorwoord

Op vele fronten was 2008 een bijzonder succesvol jaar voor Teylers Museum. Terugkijkend kan het subsidiebesluit van het ministerie van OCW voor de periode 2009-2012 als een zeer belangrijke mijlpaal worden beschouwd. Tot grote opluchting van alle betrokkenen heeft de minister besloten voortaan bij te willen dragen aan de restauraties van het museumcomplex en heeft ook Teylers Stichting zich niet onbetuigd gelaten. Dat betekent dat de dreigende neerwaartse spiraal van steeds verder verval van het gebouw nu doorbroken is! Dankzij de toezeggingen is er een stevige basis gelegd voor de komende restauratieprojecten. Toch blijft extra steun onontbeerlijk bij grote projecten, zoals dat van de restauratie van de Ovale Zaal. Daarom vond in november 2008 het Tweede Teyler Gala plaats, dat dankzij de belangeloze inzet van velen een groot succes werd. Op de laatste dag van het jaar kon het museum de negentigduizendste bezoeker verwelkomen. Zij kwam als leidster van de Kinderopvang uit IJmuiden met haar groep op bezoek omdat er 'in Teylers Museum voor kinderen van alle leeftijden iets leuks te zien is'. Vergeleken met 2007 betekent dit aantal een stijging van het bezoek met 16 %. Alle drie de grote tentoonstellingen werden in 2008 goed bezocht. Twee hiervan kwamen in nauwe samenwerking met het Rijksmuseum tot stand en de werkelijk zeer plezierige samenwerking verdient hier een eervolle vermelding. In februari werd bekend dat Teylers Museum begunstigde kon worden van de BankGiro Loterij. Dankzij een bijdrage voor in principe vijf jaar heeft het museum voor het eerst sinds misschien wel een eeuw weer een behoorlijk aankoopbudget. In 2008 kon daarvan Jongkinds

Wintergezicht worden aangekocht, dat meteen de harten stal van een groot publiek. Ook op het gebied van tekenkunst ontving het museum belangrijke aanwinsten. *De vernieling van het altaar van Baäl* van Pieter Aertsen en de *Boomstudie* van Jacques de Gheyn II zijn daar mooie voorbeelden van.

In en om het gebouw vonden de nodige projecten plaats. Het Lab in de tuin kwam zover gereed, dat er in de vakanties werd proefgedraaid met individuele kinderen. Het Lab was meteen een groot succes bij alle deelnemers. Na een grondige restauratie is de Instrumentenzaal in zijn volle glorie hersteld. Dankzij een bijzondere donatie via de Vriendenvereniging kon de collectie opnieuw beschreven worden. Informatie over de instrumenten in deze zaal is binnenkort in twee talen toegankelijk via een speciale website en een audioguide.

Dit zijn slechts enkele hoogtepunten uit een heel goed jaar voor Teylers Museum. Zij tonen aan dat de betrokkenheid van mensen 'van buiten' heel belangrijk is voor het museum om de missie goed te vervullen. Het is daarom dat dit jaarverslag een bijdrage bevat over het plezier van schenken aan Teylers Museum. Dat kan op vele manieren: met tijd, met voorwerpen, met geld en altijd met gevoel. Het gevoel dat Teylers Museum als geheel voor de toekomst bewaard dient te blijven, omdat het één van de weinig overgebleven plaatsen in Nederland is waar het verleden nog authentiek beleefd kan worden.

Marjan Scharloo
Directeur

Pieter Aertsen (1507-1575), *De vernieling van het altaar van Baäl* (detail), circa 1550.

Een van de vrijwilligers aan het werk in de museumwinkel.

Museumdirecteur Marjan Scharloo en Ellen Damsma (Managing Director Goede Doelen Loterijen).

Johan Barthold Jongkind (1819-1891), *Wintergezicht met schaatsers*, 1864.

Sopraan Eva-Maria Westbroek in de Ovale Zaal na haar optreden tijdens het Galadiner.

Munt uit de collectie Roodenburg: Gorinchem, rozenobel z.j. (1590-1600)

De vele Vrienden van Teylers Museum.

Het plezier van schenken

Teylers Museum is in 1784 geopend dankzij het initiatief van een burger, die het grootste deel van zijn kapitaal ter beschikking stelde ter bevordering van de kunst en wetenschappen, de studie van de godsdienst en de zorg voor de armen. Dit initiatief van Pieter Teyler was uniek in de Republiek der Nederlanden. Geheel in de geest van de periode van de Verlichting en van zijn Doopsgezinde geloof, was Teyler van mening dat burgers een belangrijke bijdrage konden leveren aan het verbeteren van de samenleving. Door het vinden van een manier om de laatste wetenschappelijke ontdekkingen en de mooiste kunstwerken ter beschikking te stellen aan een brede groep mensen zouden zij zich kunnen ontwikkelen tot mondige en deskundige burgers. Goed geëquipeerd zou deze groep de maatschappij kunnen verbeteren en zo iedereen een beter leven kunnen bezorgen. Een werkelijk groots ideaal, dat nog steeds actueel is.

De eerste bestuurders van Teylers Stichting besloten meteen om een museum op te richten, dat gewijd zou zijn aan kunst en wetenschappen. In die tijd was een museum dat de nieuwste ontwikkelingen volgde op het gebied van kunst en wetenschap een nieuw verschijnsel in Europa. En dat dit museum werd gesticht voor burgers en door burgers was al helemaal uitzonderlijk. Met een enorme 'drive' werd Teylers Museum in recordtijd gebouwd en ingericht. Al snel werd de ruimte te klein en in de loop van 225 jaar onderging het museum een reeks uitbreidingen. Elke ruimte weerspiegelt de ideale museale architectuur van de tijd waarin deze werd gebouwd. De oorspronkelijke inrichting

bleef eveneens gehandhaafd en zo ontstond een uniek gebouw. In de 20ste eeuw raakte het kapitaal geleidelijk op en kwamen er steeds minder bezoekers. Gelukkig kreeg Teylers Museum het etiket 'van nationaal belang' en daardoor kan de overheid sinds 1981 bijspringen om het museum toegankelijk te houden voor een groot publiek. Teylers Museum is daarna aan een ware renaissance begonnen.

Gelukkig zijn er in de loop van de eeuwen altijd particulieren geweest die zich bij het welzijn van het museum betrokken voelen. Zij steunen het museum door middel van het schenken van voorwerpen of kapitaal. Bovendien zijn er mensen die willen helpen bij het besturen of die als vrijwilliger bepaalde klussen willen doen. De persoonlijke betrokkenheid van juist deze mensen laat zien, dat het museum een wezenlijke functie heeft voor de samenleving. Zij hebben er plezier in het museum nog beter te laten functioneren en daarvoor hebben zij verschillende redenen. Eén van de belangrijkste redenen is de wens om de herinnering aan iemand te bewaren. In Teylers Museum zijn niet alleen een fraai gebouw en prachtige voorwerpen bewaard gebleven, maar ook talloos veel verhalen over de mensen die daarbij betrokken waren. Vroegere schenkers, bestuursleden, andere betrokkenen: over iedereen is informatie in het grote archief terug te vinden. Juist omdat er zo weinig veranderde, konden deze geschiedenissen behouden blijven. Hoe vaker musea verhuizen of verbouwen, hoe meer collecties of archieven worden verdeeld, hoe groter het risico bestaat op vergeten. Teylers Museum is letterlijk al eeuwen een begrip

in de regio Zuid-Kennemerland. Mensen voelen zich verbonden met het museum omdat hun families uit deze streek afkomstig zijn of omdat ze er zelf geboren of getogen zijn. Anderen voelen zich juist inhoudelijk meer verbonden met de collecties of de activiteiten van het museum. Beide soorten van betrokkenheid kunnen leiden tot het idee een meer persoonlijke band aan te gaan met het museum doormiddel van ondersteuning, in welke vorm dan ook. Als het goed is, beleven alle partijen veel plezier aan een dergelijke speciale band. Voor de mensen die in het museum werken is het heerlijk om te merken dat hun inspanningen weerklank hebben. Voor de schenkers is het plezierig te zien dat hun bijdrage zo enorm wordt gewaardeerd.

Teylers Museum heeft altijd een bijzondere band onderhouden met verzamelaars. De wens om het plezier van verzamelen te delen, niet alleen in de eigen tijd, maar ook (lang) nadat men is overleden, is soms de drijfveer voor het schenken van collecties aan het museum geweest. Al in de 19de eeuw werden collecties aan het museum gelegateerd, zoals de verzameling munten van A.J. Enschedé of Th.M. Roest en de collectie grafiek van C.G. Voorhelm Schneevoogd. Ook nu komt dat nog voor. Zo schonk mevrouw H.I. Steltman in 2001 een grote collectie grafiek en werd in 2008 de grote collectie munten van Willem Roodenburg in langdurig bruikleen ontvangen van de Stichting Roodenburg van Looy.

Soms worden verzamelingen ook aan het museum geschonken ter nagedachtenis aan de verzamelactiviteit van een geliefd persoon. Dat was het geval bij de prachtige collectie tekeningen en grafiek, geschonken door mevrouw S.F. Van Høevell-Teding van Berkhout ter nagedachtenis aan haar vader en grootvader. Een ander voorbeeld is een belangrijke collectie tekeningen van impressionisten, bijeengebracht door de

heer Koenig en geschonken door zijn dochter, mevrouw A.K.M. Boerlage-Koenig. Andere verzamelaars dragen bij aan de uitbreiding van de collectie door het bieden van financiële ondersteuning bij bepaalde aankopen. Dit gebeurt meestal in overleg. Juist door de gedeelde spanning die aan een aankoop voorafgaat, en de vreugde bij het slagen, krijgt iedere aanwinst een extra dimensie. De afgelopen jaren heeft de heer M. de Clercq het museum op bijzonder royale wijze ondersteund bij het aankopen van werken op papier van Nederlandse oude meesters.

In enkele gevallen kozen de schenkers in overleg met het museum voor het instellen van een speciaal Fonds op Naam. Dergelijke fondsen hebben specifiek omschreven doelstellingen, die samenhangen met de persoonlijke voorkeur van de initiatiefnemer of de personen die met dit fonds wordt geëerd. Zo kan bijvoorbeeld de Van Regteren Altena-Loman Stichting helpen bij de verwerving van tekeningen en fossielen, en niet bij het kopen van instrumenten of schilderijen. Sommige mensen vinden het plezieriger na hun overlijden een bedrag aan Teylers Museum te schenken. Vaak bewaren zij bijzondere herinneringen aan de vele bezoeken die zij in de loop van hun leven aan het museum brachten. Terwijl de wereld sterk veranderde, bleef Teylers Museum voor hen bestaan als een soort onveranderlijk ankerpunt uit een ver verleden. Zo ontving het museum om deze reden in 2008 een legaat van mevrouw T.J. de Ruiter uit Haarlem.

Teylers Museum Fonds werd meer dan vijftien jaar geleden opgericht om kapitaal bijeen te brengen, waarvan de opbrengsten gebruikt kunnen worden voor speciale projecten van het museum. Het Fonds wordt gevoed door schenkingen van particulieren en door legaten. Zo had mevrouw A. Polak-Vogelzang Teylers Museum Fonds op zeer genereuze wijze begunstigd in haar testament, zo bleek in 2008.

Veel mensen weten niet dat de fiscus een handje meehelpt bij het schenken of legateren aan instellingen die geen winstbejag nastreven. Teylers Museum is in belastingtermen een zogenaamde ANBI: een Algemeen Nut Beogende Instelling. Dit betekent dat schenkingen aftrekbaar zijn voor de inkomstenbelasting en dat er geen belasting betaald hoeft te worden over legaten.

Een bijzondere vorm van schenken is het betalen van successierechten in natura. De Staat der Nederlanden kan voorwerpen van nationaal cultuurhistorisch dan wel kunsthistorisch belang als betaling van de successiebelasting accepteren. Zo ontving Teylers Museum enkele jaren geleden een selectie uit de verzameling van Boudewijn Büch en in 2008 een belangrijke tekening van Jacques de Gheyn II van de erfgenamen van mevrouw A.L.W. van Regteren Altena-van Royen. Dergelijke overdrachten zijn altijd bijzonder omdat ze nauw verbonden zijn met de vorige eigenaar(s) en de familie. Er hoort een verhaal bij.

Naast schenkingen van particulieren zijn er in de loop der tijd veel giften gedaan door speciale fondsen en bedrijven ten behoeve van bijzondere projecten. Een wel zeer spectaculaire boodschap kwam in 2008 van de BankGiro Loterij: in principe mag Teylers Museum gedurende vijf jaar rekenen op een donatie van 200.000 euro ten behoeve van de kunstverzamelingen. Dankzij de betrokkenheid van de BankGiro Loterij kan het museum voor het eerst sinds zeer lange tijd grotere aankopen doen.

Vooraf de afgelopen vijftientig jaar hebben talloze fondsen met heel verschillende doelstellingen Teylers Museum geholpen bij het realiseren van grote en kleine projecten op zeer uiteenlopend terrein. Bedrijven hebben zich in deze periode eveneens niet onbetuigd gelaten: ook daar werken gelukkig mensen, die Teylers Museum belangrijk genoeg vinden om te helpen met donaties in geld

of in natura. Het Tweede Teyler Gala dat in november plaatsvond laat dat prachtig zien. Elk jaar wordt voorin het jaarverslag een overzicht opgenomen van de ontvangen bijdragen van fondsen, sponsors en particulieren om deze hartelijk te danken voor hun ondersteuning.

Teylers Museum prijst zich gelukkig met een grote Vriendenvereniging. Via deze organisatie worden eveneens schenkingen gedaan voor incidentele projecten. Bovendien schenken de Vrienden al heel lang jaarlijks een bedrag voor het aankopen van hedendaagse tekenkunst. Via de Vriendenvereniging komen incidenteel ook andere donaties naar het museum. Kort geleden werd een belangrijk bedrag geschonken ten behoeve van het beter toegankelijk maken van de collectie instrumenten in de Instrumentenzaal. Tenslotte is er een aanzienlijke groep mensen die zich geheel onbezoldigd inzetten voor Teylers Museum. Deze vrijwilligers voelen zich allemaal sterk betrokken en schenken het museum daarom hun kostbare tijd. Zij zijn allemaal zeer belangrijke en zeer gewaardeerde ambassadeurs van het museum.

Nu binnenkort het jubileum van 225 jaar Teylers Museum wordt gevierd, is het passend stil te staan bij de betrokkenheid van al die mensen die het museum een buitengewoon warm hart toedragen. Bovenstaand verhaal is slechts bedoeld om een beeld te schetsen van de verschillende vormen van schenkingen, waaraan zo velen een groot plezier beleven. De voorbeelden die genoemd werden, staan voor talloos veel andere schenkingen die in dit bestek niet allemaal genoemd konden worden. Het jaarverslag van 2008 wordt opgedragen aan al die mensen die in het verleden, heden en hopelijk ook in de toekomst het museum willen blijven steunen om de missie van Pieter Teyler uit te voeren.

Presentaties en publiek

Teylers Museum biedt het publiek een authentieke en sfeervolle ervaring door zijn vaste collecties en de 18de- en 19de-eeuwse monumentale ruimten zelf te presenteren in een historische en thematische samenhang. Ten aanzien van de vaste presentatie geldt een terughoudend beleid. Teylers Museum wil de originele historische opstelling zoveel mogelijk behouden. Om het publiek meer inzicht te geven in de betekenis van de vaste collectie, wordt in de Tentoonstellingszaal in drie wisselende tentoonstellingen per jaar een thema uit de kunst, natuurwetenschap of cultuurgeschiedenis aan de orde gesteld. Voorwerpen uit de vaste collectie dienen hiervoor steeds als uitgangspunt en worden in een actueel perspectief geplaatst, aangevuld met belangrijke bruiklenen. Kwetsbare delen van de collectie, zoals tekeningen, prenten en boeken, rouleren vooral in de kleinere tentoonstellingsruimten. Via diverse multimediatoepassingen kan de

bezoeker in Zaal i meer te weten komen over de voorwerpen uit de collectie. In 2008 realiseerde Teylers Museum elf tijdelijke tentoonstellingen en presentaties over uiteenlopende thema's die telkens andere doelgroepen aanspraken. In het kader van zijn educatieve missie bood het museum een groot scala aan educatieve programma's voor elke leeftijd: vanaf de basisschool tot en met senioren, in groepsverband en individueel.

Tentoonstellingen

De droom van Piranesi. Eeuwig modern design

Twee jaar na de tentoonstelling *Michelangelo* besteedde het museum opnieuw aandacht aan een geniale Italiaan: Giovanni Battista Piranesi (1720-1778), een van de meest veelzijdige en eigenzinnige kunstenaars van de 18de eeuw. Piranesi combineerde op verrassende wijze stijlelementen uit vroegere culturen tot nieuwe en spannende ontwerpen voor gebouwen, interieurs en meubels. Zo gedurfd dat slechts enkele opdrachtgevers er iets in zagen. Maar zo modern dat zijn visie tot in deze tijd kunstenaars, filmers, schrijvers, vormgevers en architecten inspireert. Met de tentoonstelling werd in Europa voor het eerst aandacht besteed aan Piranesi's betekenis en invloed als ontwerper. Tekeningen, prenten, wijnkoelers, pronkvazen en zeldzaam spectaculaire meubelen van Piranesi en zijn directe navolgers waren nooit eerder naast elkaar te zien. Voor de presentatie werd het gehele museum ingezet: naast de Tentoonstellingszaal werden het Prentenkabinet, Boekenkabinet, de Penning- en Muntenvitrine

Tentoonstelling *De droom van Piranesi.*
Eeuwig modern design.

en multimediaruimte Zaal i ingericht met voorwerpen uit de tentoonstelling. De introductiefilm die speciaal voor de expositie was gemaakt met interviews met onder anderen Ronald de Leeuw, werd getoond in de Gehoorzaal. In de Tuinzaal was de film *Piranesi* en *The discovery of Heaven* te zien waarin Jeroen Krabbé vertelt over zijn inspiratiebron Piranesi.

De tentoonstelling kwam tot stand op initiatief van het Rijksmuseum Amsterdam in samenwerking met Teylers Museum. Het Cooper-Hewitt National Design Museum in New York legde de basis van de tentoonstelling. Toenmalig hoofddirecteur van het Rijksmuseum Ronald de Leeuw haalde de expositie als gastconservator naar Nederland en nam met dit project afscheid van zijn directeurschap. Hij voegde het onderwerp 'Nederland en Piranesi' toe aan de New Yorkse tentoonstelling. Tevens besteedde De Leeuw aandacht aan de betekenis van Piranesi voor hedendaagse architecten en vormgevers.

Gastconservator Ronald de Leeuw met tentoonstellingsconservatoren Kris Schiermeier en Frank van der Velden.

Expeditie Diepzee

In de spannende familietentoonstelling over de diepzee maakte het publiek kennis met het laatste grote onbekende gebied op aarde. Mythische zeemonsters, de dieren die er nu leven, historische en hedendaagse diepzee-expedities en het onderzoek naar vreemde beesten, temperatuur, stroming en druk kwamen aan bod. Eeuwenlang was de diepzee bron van speculatie: angstaanjagende zeemonsters leefden op de bodem en vormden gevaar voor zeelieden en schepen. En nog steeds kent de diepzee vele geheimen. Pas de laatste 30 jaar zijn wetenschappers in staat serieus onderzoek te doen. Zij vergaarden al veel kennis over temperatuur, stroming en druk en ontdekten bizarre beesten. Toch vermoeden zij dat er nog veel te ontdekken is. Het Koninklijk Nederlands Instituut voor Zeeonderzoek (NIOZ) is een belangrijke speler in het diepzeeonderzoek: het verricht studie naar koudwaterkoralen en klimaat-schommelingen in de diepzee voor een duurzame toekomst van onze planeet. Door samen te werken met instellingen als NIOZ en Ecomare kon het museum aan een breed aantal hedendaagse aspecten van de diepzee aandacht besteden. In het speciaal voor kinderen nagebouwde expeditielaboratorium konden bezoekers voor even ervaren hoe het was om een echte diepzeeonderzoeker te zijn.

Fotopioniers op wereldreis

In samenwerking met het Rijksmuseum Amsterdam organiseerde het museum een unieke tentoonstelling over reisfotografie uit de 19de eeuw. Het publiek kreeg een nog niet eerder getoond overzicht te zien uit de tijd dat zowel ver reizen als fotograferen nog avontuurlijke en omslachtige ondernemingen waren. Het eerste met foto's geïllustreerde expeditieverslag *Voyage au Soudan* met de vroegste foto's van vrouwen uit Darfur (1854) werd getoond. Dit bijzondere object werd tijdens de voorbereidingen ontdekt in Teylers

bibliotheek. Uit de collectie van het Rijksmuseum werd onder andere het panorama op Baalbek van meesterfotograaf Gustave Le Gray gepresenteerd. Het Nationaal Archief stelde twee groepsportretten van Alexandrine Tinne's reisgezelschap in Algiers beschikbaar. De tentoongestelde laat 19de-eeuwse fotoalbums lieten de invloed van de introductie van de boxcamera van Kodak in 1888 zien. Historische camera's uit een particuliere verzameling gaven een idee van de benodigde apparatuur van de fotonioniers. Bijzonder waren de serie stereofoto's in het Kaiserpanorama en andere kijkkasten die bezoekers voor even naar het 19de-eeuwse Amerika of Japan lieten reizen.

Prentenkabinet

Vanwege de kwetsbaarheid toont Teylers Museum zijn tekeningen- en grafiekcollections vooral in wisselende exposities in het Prentenkabinet. In 2008 werd in de presentatie *Geloof in Steen* aandacht besteed aan het Jaar van het Religieus Erfgoed. Tekeningen en prenten van onder meer Claude Lorrain, Hendrik Goltzius en Pieter Aertsen toonden religieuze gebouwen als kerken, kloosters, synagogen en moskeeën. Geregeld wordt in het Prentenkabinet aandacht besteed aan een moderne kunstenaar van wie zich werk in de collectie bevindt. Ditmaal stond het werk van Frank van Hemert centraal in *Birth Copulation Death*. Met de rauwe en soms pijnlijke voorstellingen op papier ging Van Hemert in op het menselijke bestaan en gedrag.

Het jaar werd afgesloten met de presentatie *Tekeningen uit Emilia* met zelden getoonde werken uit de eigen collectie van kunstenaars als Correggio, Parmigianino, Carracci, Schedoni, Lafranco en Domenichino. De expositie bracht bezoekers oog in oog met werk van meesters die het maniërisme en de barokke kunst in Italië en ver daarbuiten op de kaart zetten. De tentoonstelling vond plaats ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van het Nederlands Interuniversitair Instituut (NIKI) in

Foto uit *Voyage au Soudan*.

Jonge bezoekers bij het Kaiserpanorama.

Florence en het afscheid van diens directeur prof. dr. Bert Meijer.

Boekenkabinet

Om de uitvinding van de telescoop – in 2008 precies 400 jaar geleden – te herdenken presenteerde het museum *De hemel dichterbij. 400 jaar telescopie in Nederland*. Aan de hand van boeken uit de bibliotheek werd de ontwikkeling van de telescoop onder de aandacht van het publiek

gebracht. Daarnaast waren enkele telescopen uit de eigen collectie te bewonderen. Voor en na deze presentatie was het Boekenkabinet onderdeel van twee grotere tentoonstellingen.

Penning- en Muntenvitrine

In het kader van de tentoonstelling over Piranesi toonde *Gesneden stenen. Souvenirs in Piranesi's tijd* schitterende gesneden stenen en cameeën uit de collectie van het Geldmuseum in Utrecht. De presentatie *Hedendaagse Britse penningkunst* omvatte een keuze uit de fascinerende Britse penningkunst van de afgelopen tien jaar. Voor *Natuurlijk gedragen* ontwierpen Sylvia Blickman, Brigit Daamen, Hilde Foks, Jennifer Hoes, Birgit Laken, Floor Max en Carla Nuis – de kunstenaars van het Haarlems Sieraad Collectief – bijzondere sieraden en objecten geïnspireerd op het museum en zijn collectie.

Overige presentaties

Ter gelegenheid van de uitgave van het boek *Van atlas tot routeplanner* van Alexander Reeuwijk, het tweede in de Teylers Museum Reeks, werd in de Eerste Schilderijenzaal van het museum een deel van Ottens' atlas tentoongesteld. Het publiek kon zo het bijzondere boek uit de 18de eeuw van dichtbij bewonderen.

Het volledige tentoonstellingsoverzicht wordt vermeld in bijlage 1.

Educatie en publieksactiviteiten

Teylers Museum is opgericht als educatieve instelling en streeft onverminderd naar verdieping van de onderwerpen die in de tentoonstellingen of vaste collectie aan bod komen. Dit moet ten goede komen aan bezoekers in groepsverband,

zoals schoolgroepen, én aan individuele bezoekers met zeer uiteenlopende leeftijden en achtergronden. Zoals in het beleidsplan is geformuleerd wordt in de educatieve programma's gezorgd voor een duidelijke relatie tussen de vaste opstelling en de tijdelijke presentaties. In alle gevallen wordt samengewerkt met docenten, educatieve en culturele partners.

De in het bestaande beleidsplan gestelde educatieve doelstelling is ruimschoots gehaald. In 2008 waren er 13 structurele en 10 projectmatige programma's. Naast het vaste educatieve aanbod werden in 2008 voor individuele bezoekers, volwassenen en kinderen 37 workshops, 5 lezingen, 3 familiedagen en 4 speurtochten of kijkwijzers georganiseerd. Daarnaast participeerde het museum in evenementen als *De Stad als Podium*, *Haarlemse stripdagen*, *Museumweekend* en *Oktober Wetenmaand*.

Educatie

Basisscholen

Met de bestaande themarondleidingen *Beestenboel*, *Horen*, *Voelen*, *Elektriciteit*, *Fossielen en Mineralen*, *Spruitjes in Space*, *Langs dieren en dingen* en algemene rondleidingen zijn in 2008 1552 basisschoolleerlingen bereikt uit Haarlem en omgeving, 42% meer dan in 2007. De themarondleidingen worden aangeboden in samenwerking met Kunstmenu van de Gemeente Haarlem en via H'art, het steunpunt cultuureducatie. In 2008 is een aantal keren proefgedraaid met het in februari 2009 te lanceren programma voor groep 8 *Blistour langs het Lab*.

De zomertentoonstelling *Expeditie Diepzee* die speciaal voor individuele kinderen en hun (groot-)ouders was ontworpen, bleek ook populair onder schoolkinderen: ongeveer 140 scholieren in groepsverband beleefden de tentoonstelling met behulp

van de speurtocht en de activiteiten in het Diepzeelab.

In de periodes waarin geen grote tentoonstelling was, voorzagen de speurtochten in een behoefte. Daarmee werden ongeveer 3800 individueel bezoekende kinderen bereikt. Ruim 26% meer dan in 2007.

In het jaar 2008 is Teylers Museum een samenwerkingsverband aangegaan met de in 2007 opgerichte stichting *KinderUniversiteit Haarlem*. De doelstelling van deze universiteit is kinderen, vaak uit kansarme milieus, meer gelegenheden te bieden hun horizon te verbreden. Op zondag 20 april bood Teylers Museum de workshop *Fossielen hakken* aan. De samenwerking wordt in de volgende jaren voortgezet en verwacht wordt dat meer groepen het museum zullen bezoeken.

Speciaal voor groep 1 en 2 werd voor de eerste maal een educatief programma ontworpen. Het programma past in het schoolbrede project *Wie wat bewaart heeft wat!* dat een samenwerkingsverband is tussen diverse Haarlemse culturele instellingen. Het programma gaat *Teylers schatten* heten en zal in het schooljaar 2009-2010 van start gaan.

Voortgezet onderwijs

In 2008 bezochten 1742 leerlingen van het voortgezet onderwijs uit het hele land Teylers Museum in groepsverband. De tentoonstelling *De droom van Piranesi. Eeuwig modern design* werd door bijna 600 leerlingen in groepsverband bezocht. Het Rondje Cultuur, dat georganiseerd wordt in samenwerking met de Gemeente Haarlem en het steunpunt cultuureducatie H'art, werd drie keer georganiseerd. De sinds jaren afgenomen mondelinge eindexamens kunstgeschiedenis van het Kennemer Lyceum Haarlem aan de hand van werk uit de grafiekcollectie, vonden opnieuw plaats. Met het Eerste Christelijke Lyceum Haarlem (ECL) werd een intensieve samenwerking aangegaan. Verschillende leerlingen van dit college zijn in 2008 begonnen als begeleider in Het Lab.

In het kader van de *Haarlemse stripdagen* organiseerde het museum een workshop voor leerlingen in de Geheerzaal.

Om beter zicht te krijgen op de behoeftes van het voortgezet onderwijs, heeft een stagiaire van de Reinwardt Academie een kwalitatief onderzoek gehouden onder een aantal docenten van middel-

Leerlingen tijdens een van de educatieve programma's voor middelbare scholen.

bare scholen. Hiermee inventariseerde zij hun meningen over het huidige educatieve aanbod en hun wensen voor de toekomst. De resultaten worden meegenomen in het educatiebeleidsplan 2009-2013.

Hoger onderwijs en volwasseneneducatie

Teylers Museum ontving in 2008 meer dan 2850 studenten en hun docenten van verschillende universiteiten, hogescholen en middelbare beroepsopleidingen waaronder ook cursisten van de Open Universiteit. Dit is bijna drie keer zoveel als in het voorgaande jaar. Een belangrijke oorzaak van deze stijging zijn de colleges van het Hoger Onderwijs voor Ouderen georganiseerd door de Universiteit Leiden die voor het eerst in Teylers Museum plaatsvonden. Met deze samenwerking wil het museum een bijdrage leveren aan het principe van *life long learning*: het idee dat iedereen op elke leeftijd kennis kan verwerven en zich verder kan ontwikkelen. Al meer dan 800 cursisten volgden colleges in het museum.

In het kader van de tentoonstelling over Piranesi werd het symposium *Piranesi en de hedendaagse Nederlandse architectuur en design* georganiseerd. Gastconservator Ronald de Leeuw opende de dag. Tal van sprekers uit de architectuur- en cultuurwereld gaven acte de présence. Bijna 100 architecten, vormgevers en andere geïnteresseerden namen deel aan het symposium.

Publieksactiviteiten

Kunst & Vliegwerk

Het vaste kinderactiviteitenprogramma voor individuele kinderen werd in het voorjaar uitgebreid met de nieuwe educatieve workshops *Mozaïek-ontwerp*, *Trappendoolhof*, *Wrijfcollage*, *Kampioensbeker* en *Kaleidoscoop*. Na een enquête onder de deelnemers is in het najaar besloten het programma aan te passen zodat dit beter zou aansluiten op de wensen van de doelgroep. Er kwamen workshops die geschikt zijn voor kleine kinderen (vanaf 6 jaar) en juist stoere onderwerpen voor

oudere kinderen zoals *Geluidstoolkit* en *Stoom*.

In 2008 werden 37 middagen georganiseerd met in totaal meer dan 570 individueel deelnemende kinderen, 10% meer dan in 2007. Naast de vaste Kunst & Vliegwerk-workshops op woensdagmiddag werden nog eens 5 workshops georganiseerd in de Voorjaars- en Meivakantie, meestal gerelateerd aan de lopende tentoonstelling. In de Zomer-, Herfst- en Kerstvakantie ging Het Lab speciaal open voor jonge bezoekers. Kinderen experimenteerden hier met licht, kracht, geluid en elektriciteit.

Lezingen

Tijdens de tentoonstelling *Vogels van formaat*, die in januari 2008 eindigde, gaf Midas Dekkers een drukbezochte lezing.

Voor *Expeditie Diepzee* organiseerde het museum in samenwerking met de Universiteit van Amsterdam en science center NEMO een kinderlezing door biologe dr. Annelies Pierrot-Bults. Zij vertelde over het leven in de diepste oceaan. In het kader van *Fotopioniers op wereldreis* vonden twee lezingen plaats. Mattie Boom, conservator Fotografie van het Rijksmuseum en gastconservator van de tentoonstelling, vertelde in *De vroegste reisfotografen, kunstenaars, archeologen, ontdekkingsreizigers en een freule* over de tijd dat fotografieren nog pionieren was. Fotojournalist Kadir van Lohuizen sprak over zijn vak en de soms uiterst moeilijke weg naar die ene foto in de nationale en internationale pers.

In oktober gaf Jonathan Israel, verbonden aan het Princeton Institute for Advanced Studies, in samenwerking met Atheneum Boekhandel een Engelstalige lezing over de actualiteit van de Verlichting.

Het volledige overzicht van de lezingen wordt vermeld in bijlage 2.

Familiezondagen

Op twee familiezondagen werden extra activiteiten georganiseerd voor bezoekers van *Expeditie Diepzee*. Kindertheater *Grrr* speelde de modderwatervoorstelling *Zeebeesten*. Tijdens de *Diepzee Modeshow* werden kinderen uitgedaagd zich te verkleeden als piraat, zeemeermin of hun favoriete zeemonster. De jury bepaalde de winnaar. In het kader van *Fotopioniers op wereldreis* werd *Fotomania* georganiseerd. Fotoliefhebbers konden deze dag hun hart ophalen met workshops en demonstraties van restauratoren, fotografen en verzamelaars.

Landelijke en regionale evenementen

Teylers museum deed op 5 en 6 april mee aan het *Nationaal Museumweekend*. Tijdens de *Open Monumentendagen* kon traditiegetrouw het Fundatiehuis van Pieter Teyler bezocht worden. Tijdens de *Stad als Podium*, de opening van het culturele seizoen in Haarlem op 13 en 14 september, ontving het museum 's avonds belangstellenden voor de optredens van dansgroep *No man is an island* en de zaklantaarnrondleidingen door het museum.

Tijdens het *Wetenweekend*, onderdeel van de *Oktober Wetenmaand*, werden op 18 en 19 oktober twee verschillende workshops aangeboden die doorlopend gevolgd konden worden door kinderen.

Met alle publieksactiviteiten voor jong en oud samen wist Teylers Museum 3753 individuele deelnemers te trekken, tegenover 4002 mensen in 2007. De lichte daling heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat er bij de tentoonstelling over Piranesi geen lezingenreeks is georganiseerd omdat de Gehoorzaal in gebruik was genomen voor de introductiefilm.

Publieksbegeleiding

Om een bezoek aan Teylers Museum te optimaliseren is er voor bezoekers een gratis audiotour te verkrijgen. De tour kan men in het museum afhalen of van tevoren downloaden op de computer thuis in een MP3 formaat. Daarnaast is zowel een Engelstalige als Nederlandstalige museumwijzer beschikbaar.

Het totale aantal bezoekers van de Teylers Museum website bedroeg in 2008 293.000, wat neerkomt op gemiddeld 800 bezoekers per dag. Omdat internet een belangrijke rol speelt bij de voorbereiding van een bezoek aan het museum en het overdragen en uitwisselen van kennis, is in 2008 gestart met het opzetten van een nieuwe website. De nieuwe website, die geheel afgestemd is op de wensen van deze tijd, gaat in 2009 de lucht in.

Ontvangsten

In de Gehoorzaal werden dit jaar, behalve de al genoemde publiekslezingen, ook semi-openbare lezingen georganiseerd met partners van Teylers Museum, gerelateerd aan de verschillende tentoonstellingen of aan onderwerpen uit de vaste collectie. Een volledig overzicht wordt vermeld in bijlage 2.

Teylers Museum biedt specifieke groepen en bedrijven de mogelijkheid een exclusieve ontvangst te organiseren. In 2008 heeft dat 79 maal plaatsgevonden (2007: 54 maal).

Bijzonder was dat in december 2008 de eerste huwelijksvoltrekking in Teylers Museum plaatsvond.

Teylers Museum kende in 2008 verschillende bijzondere bezoeken. Op 5 juni overhandigde de heer R. Dijkgraaf, president van de KNAW, in de Gehoorzaal het boek *De Betacanon* aan minister R. Plasterk. Dezelfde dag bracht ook de ambassa-

De eerste huwelijksvoltrekking in Teylers Museum.

deur van Israël, de heer H. Kney-Tal, een bezoek aan het museum. Prins Pieter-Christiaan van Oranje bracht op 20 juni een bezoek aan de tentoonstelling *Expeditie Diepzee*. Op 12 september bezocht mevrouw G. Verbeet, Voorzitter van de Tweede Kamer, samen met de Commissaris der Koningin, de heer H. Borghouts, Teylers Museum.

Filmopnames in het museum werden gemaakt voor onder meer de NPS (onder andere Het Klokhuis), VPRO (Verleden van Nederland), Teleac (Het geheime boek van Anna Enquist), Veronica (Eyeopener) en RTVNH (Zigt). Teleac maakte een aflevering voor het radioprogramma *Verre Verwanten* in Teylers Museum.

Bezoek van de Voorzitter van de Tweede Kamer en de Commissaris der Koningin op de Rotonde.

Bezoek van de ambassadeur van Israël in de bibliotheek.

Filmopnames omroep Veronica in de bibliotheek.

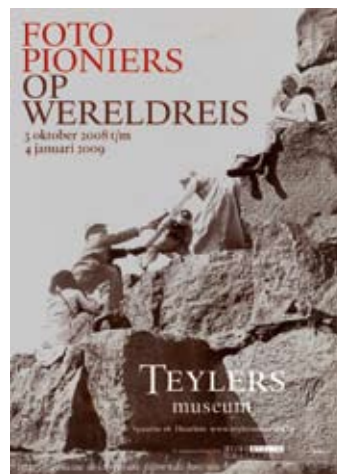

De burgemeesters van Haarlem en Zandvoort met directeur Marjan Scharloo voor de Tuk Tuk.

Marketing

Dankzij een gevarieerde collectie en uiteenlopende keuze aan tentoonstellingsonderwerpen spreekt Teylers Museum een breed publiek aan. Zowel met de vaste collectie als met de tentoonstellingen richt het museum zich op verschillende, vooraf gedefinieerde doelgroepen, waarbij wordt gestreefd naar samenwerking met specifieke organisaties en media die als intermediair kunnen dienen. Bij *Expeditie Diepzee* werd een actie opgezet met het jeugdblad Donald Duck, om zo de beoogde doelgroep kinderen en hun ouders te trekken. Daarnaast lanceerde Teylers Museum als eerste museum van Nederland zijn eigen Tuk Tuk voor het vervoer van badgasten van Zandvoort naar Haarlem en terug.

Voorafgaand aan de tentoonstelling *De droom van Piranesi. Eeuwig modern design* werd in september 2007 een persreis naar New York georganiseerd. Marketingacties werden georganiseerd met de NS,

de Museumkaart, de Volkskrant en Tableau. Bij *Fotopioniers op wereldreis* werden acties georganiseerd met de Fotobond, de Volkskrant en Tableau. De succesvolle verkoop van entreekaartjes door de VVV, die in 2007 is gestart, werd in 2008 voortgezet.

Communicatie

Om de diverse publieksgroepen te informeren zet Teylers Museum verschillende middelen in. Naast specifieke reclame en pr-activiteiten per tentoonstelling en evenement, worden structureel kwartaalagenda's en het kwartaalblad Teylers Magazijn geproduceerd en gedistribueerd. Het educatieve aanbod werd in presentaties onder de aandacht gebracht van icc-ers (intern cultuur coördinatoren van basisscholen) en Pabostudenten. Tijdens de Uitmarkt in Amsterdam presenteerde het museum zijn lopende en toekomstige tentoonstellingen.

Bezoekers

Bezoekersaantallen

Teylers Museum werd in 2008 door 90.149 mensen bezocht, bijna 16% meer dan het voorgaande jaar. Slechts drie keer eerder haalde het museum hogere bezoekersaantallen; in 2005 en 2006 met de Michelangelo-tentoonstelling en in 1996 met de opening van de nieuwe tentoonstellingsvleugel.

Rondleidingen en groepsbezoek

Naast 329 onderwijsgroepen (van basisschool tot en met wetenschappelijk onderwijs) met in totaal 6305 leerlingen en studenten, ontving het museum 263 andere groepen (5261 personen) voor een rondleiding door de vaste opstelling, de bibliotheek of een specifieke tentoonstelling. Daarmee bedraagt het percentage groepsbezoek bijna 13% van het totale aantal bezoekers (2007: 12%).

Bezoekersanalyse

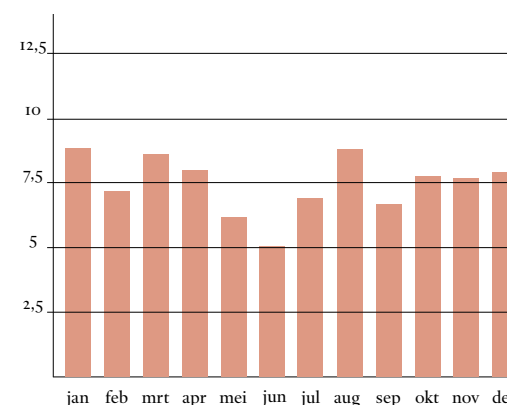
Om inzicht te krijgen in de naamsbekendheid, positionering en het beeld dat (potentiële) bezoekers hebben van het museum, en om de uitvoering van het nieuwe beleidsplan met een nulmeting te beginnen, is in 2008 een onderzoek uitgevoerd door *Motivaction research and strategy*. Het onderzoek is gehouden onder museumbezoekers die woonachtig zijn in Haarlem en omgeving in een straal van 50 km. Uit het onderzoek blijkt dat één op de tien museumbezoekers Teylers Museum spontaan noemt op de vraag welke musea men kent. Het museum staat daarmee in de top 20, op een gedeelde plaats met het Frans Hals Museum, Anne Frankhuis en Museum van Speelklok tot Pierement. Kenners van Teylers Museum associëren het museum voornamelijk met *oud, historisch, klassiek, schilderijen, tekeningen* en *prenten*. De eigenschappen *bezienswaardigheid* en *goed passend in een dagje-uit* vinden zij het meest van toepassing op Teylers Museum. Niet-bezoekers weten niet goed wat ze kunnen verwachten van het museum. Na het lezen van een korte omschrijving van Teylers Museum geeft een op de vijf niet-kenners echter aan van plan te zijn een bezoek te zullen brengen. Dit laat zien dat er

onder deze groep nog potentie is. Dat het museum ook een echt familiemuseum is, blijkt bij velen onbekend. In het communiceren van de vele kinderactiviteiten die het museum organiseert, liggen daarom nog vele kansen besloten.

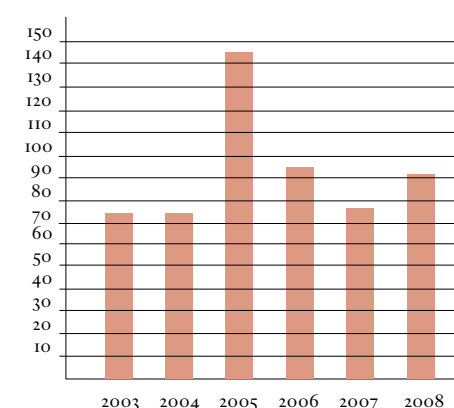
De meeste mensen die het museum eenmaal bezocht hebben komen vaker. Dat een museumbezoek alles te maken heeft met het delen van ervaringen blijkt wel uit het feit dat de meeste bezoekers in het gezelschap van anderen komen. Het grootste deel bezoekt het museum met de partner. Bezoekers zijn zeer positief over het museum en de tijdelijke tentoonstellingen. Het gebouw en het museum als geheel worden door bezoekers het meest gewaardeerd. Andere zaken waarmee het museum succes boekt, zijn de vriendelijkheid van de medewerkers, de sfeer en de tijdelijke tentoonstellingen. Alle tentoonstellingen scoren hoger dan een 7,5. Daarnaast blijkt dat de exposities een belangrijke reden vormen voor het herhaalbezoek.

Eigen publieksenquêtes tonen aan dat het beoogde publiek werd bereikt. 80% van de 28.000 bezoekers ten tijde van *De droom van Piranesi. Eeuwig modern design* was specifiek geïnteresseerd in architectuur en design. De tentoonstelling

Bezoekers per maand in 2008 (x 1000)

Bezoekers per jaar vanaf 2003 (x 1000)

slaagde er in ruim een derde nieuw publiek te trekken en meer dan 70% sprak de intentie uit tot herhaalbezoek. De expositie was goed voor de stad Haarlem. Ruim 60% van de bezoekers gaf aan ook een bezoek te brengen aan een café, restaurant, de stad en/of winkels. Daarnaast werd in meer dan 30% van de gevallen het bezoek gecombineerd met een bezoek aan een collega-museum of andere culturele instelling. De tentoonstelling zelf en de audiotour werden gemiddeld met een 8 gewaardeerd.

Expeditie Diepzee richtte zich op families met (klein)kinderen. Veel van de 25.621 mensen die de tentoonstelling bezochten voldeden aan dit profiel. Het aantal kinderen in deze periode was 63% hoger dan in de rest van het jaar. De tentoonstelling *Fotopioniers op wereldreis* trok 24.560 bezoekers. Uit een klein publieksonderzoek blijkt dat ruim 30% van de bezoekers voor het eerst naar Teylers Museum kwam. Het merendeel van de bezoekers was tussen de 40 en 60 jaar oud en bezocht de expositie samen met de partner (50%) of met de kinderen (ruim 17%).

Overzicht groepsbezoek in 2008 en 2007

	2008	groepen	2007	groepen
Educatie				
Basisschoolleerlingen vaste collectie	1552	120	1091	178
Basisschoolleerlingen tijdelijke tentoonstellingen	159	8	303	
Leerlingen voortgezet onderwijs	1742	97	1906	30
Studenten hoger onderwijs en volwasseneducatie	2852	104	989	38
Totaal educatie	6305	329	4289	246
Rondleidingen en groepsbezoek				
Bij verhuur	4010	78		
Bezoekers voor algemene/bibliotheek rondleiding of tijdelijke tentoonstelling	1251	83	4491	203
Totaal groepsbezoek	5261	263	5029	248
Totaal aantal bezoekers in groepsverband	11566	592	9318	494

Overzicht bezoekers publieksactiviteiten

	2008	groepen	2007	groepen
Publieksactiviteiten				
Deelnemers Kunst & Vliegwerk regulier	572	37	510	33
Deelnemers vakantieworkshops	763		263	12
Lezingen, excursies, inleidingen, evenementen	1397		2266	
Bezoekers Museumweekend	1021		963	
Totaal publieksactiviteiten	3753		4002	

Gebouw en collecties

Gebouw

Aan het historische ensemble van collecties, inrichting en architectuur ontleent Teylers Museum zijn status als museum van nationaal belang. Het gebouw wordt daarom beschouwd als integraal onderdeel van de museumcollectie. Beheer en behoud van dit unieke erfgoed is dan ook een belangrijk aandachtspunt. De collecties en gebouwen zijn eigendom van Teylers Stichting, opgericht na het overlijden van Pieter Teyler van der Hulst in 1778 om zijn testament uit te voeren. Het oudste gedeelte van het museum, de Ovale Zaal, stamt uit de 18de eeuw. De overige ruimten kwamen gereed in de 19de eeuw en zijn sindsdien zo goed als ongewijzigd. Alle historische ruimten met hun authentieke inrichting zijn museaal gezien van grote internationale betekenis.

Eind 20ste eeuw zijn nieuwe vleugels met moderne faciliteiten aan het gebouw toegevoegd. Hoewel de afgelopen twintig jaar veel restauratiewerk is gedaan, werd het achterstallig onderhoud nooit ingelopen. Dat de kosten voor restauratie en groot onderhoud van monument noch interieur onder enige financiële regeling vielen, is altijd een groot punt van zorg geweest. Tot grote vreugde van het museum komt het ministerie van OCW hier vanaf 1 januari 2009 in tegemoet. Het museum ontvangt vanaf dan jaarlijks een extra bijdrage voor restauratie en groot onderhoud. Voor 2008 betekende het echter nog dat het bouwkundig onderhoud, in samenwerking met vakbekwame aannemers en bouwvakkers, primair gericht was op de conservering van de monumentale gebouwen. De urgentie en financiële mogelijkheden

Details van de Ovale Zaal.

waren hierbij de belangrijkste parameters. Het museum zelf ondernam ook de nodige activiteiten om geld bijeen te krijgen voor noodzakelijke restauraties. Het tweede Teyler Galadiner in november, ten behoeve van de restauratie van de Ovale Zaal, is hier een mooi voorbeeld van. Medio 2008 werd de restauratie van de mozaïekvloer in de Instrumentenzaal na een intensief vooronderzoek afgerond. De zaal werd daarmee in oude luister hersteld. In november werd de restauratie van de Sterrenwacht naar volle tevreden-

denheid voltooid. Daarnaast is in het afgelopen jaar veel aandacht besteed aan de daken van de Oudbouw om mogelijke lekkages te voorkomen. In 2008 is uitvoerig historisch en bouwkundig onderzoek gedaan naar de staat van de Ovale Zaal. De resultaten van de analyse vielen niet mee: de conditie van de ruimte is aanzienlijk slechter dan gedacht. In 2009 beginnen diverse restauratiewerkzaamheden in dit deel van het museum dat in het zelfde jaar zijn 225ste verjaardag zal vieren. Gezien de slechte staat zal het volledig herstel van de zaal echter langer op zich laten wachten. Pas in 2011 verwacht het museum de Ovale Zaal weer in volle glorie te kunnen presenteren.

Met het aanstellen van een klimaatdeskundige op de post van gebouwbeheerder hoopt het museum het energieverbruik te verlagen. De verwarmingsinstallaties in het kantoor- en depotgebouw zullen in dat licht ook onder de loep worden genomen.

De vijf collecties

Het Paleontologisch-mineralogisch kabinet omvat circa 75.000 fossielen en 12.000 mineralen en gesteenten uit de gehele wereld, waaronder een aantal holotypen, exemplaren waaraan de eerste wetenschappelijke beschrijving is gewijd, en ander referentiemateriaal. Een groot deel van de collectie is opgesteld in twee fossielenzalen en de Ovale Zaal. Globaal gesproken is de wijze waarop de objecten zijn gepresenteerd onveranderd gebleven sinds het einde van de 19de eeuw.

Het Fysisch kabinet bestaat uit een collectie van circa 1500 onderzoeks- en demonstratie-instrumenten, bijeengebracht door de achtereenvolgende beheerders. Onder hen bevonden zich eminente geleerden zoals M. van Marum (1784 tot 1837), J.G.S. van Breda (1839 tot 1864) en prof. dr. H.A. Lorentz (1909 tot 1928). De verzameling is vanuit

instrumenthistorisch oogpunt een referentiecollectie van mondiale betekenis.

De collectie van de Kunstverzamelingen bestaat in hoofdzaak uit tekeningen (ruim 10.000), prenten (circa 27.000) en schilderijen (326) en is in de loop van meer dan twee eeuwen opgebouwd. De verzameling oude tekeningen van de Nederlandse en Italiaanse scholen is van internationale betekenis; de collectie 19de-eeuwse Nederlandse schilderijen behoort tot de voornaamste in het land. Voortbouwend op de verzamelgeschiedenis van het museum, verwerft Teylers Museum sinds ruim twintig jaar weer eigentijdse tekeningen, hierin gesteund door de Stichting Vrienden. Het kabinet beschikt over twee Schilderijenzalen, waarin de voornaamste werken in een vaste opstelling te zien zijn. In het Prentenkabinet en in de Prentenmolen in de Eerste Schilderijenzaal zijn wisselende presentaties van werken op papier te zien.

De collectie munten en penningen heeft de verzameling van stichter Pieter Teyler als basis. In de 19de eeuw werd de collectie uitgebreid met penningen die betrekking hebben op de Nederlandse (kunst)geschiedenis. Twee legaten maakten de verzameling belangrijk op het terrein van de munten van Gelderland en West-Friesland. Tegenwoordig zijn er in totaal ongeveer 13.500 penningen en munten. Enkele honderden daarvan zijn permanent voor het publiek te zien in het Numismatisch kabinet. Daarnaast worden jaarlijks twee wisselende presentaties gemaakt in de Penning- en Muntentruine, gebaseerd op de collectie in het depot.

Het verzamelgebied van de Natuurwetenschappelijke Bibliotheek beslaat de botanische, zoölogische, paleontologische en geologische literatuur, ofwel de 'natuurlijke historie'. Het betreft circa 25.000 boekbanden en 100.000 tijdschrift-

banden uit de 17de, 18de en vroege 20ste eeuw. Sinds 1987 vormen de banden een vrijwel afgesloten fonds.

Voor de vele prachtig geïllustreerde en ingekleurde boeken uit de hoogtijdagen van de beschrijvende plant- en dierkunde maken deze bibliotheek tot een voor Nederland unieke collectie. Een selectie uit het eigen bezit wordt met regelmaat getoond in het Boekenkabinet.

Behoud en beheer

Voor het kabinet der Kunstverzamelingen werden in 2008 circa 130 tekeningen en 70 prenten geconserveerd of gerestaureerd. Naast de nieuwe aanwinsten betrof dit vooral 17de-eeuwse tekeningen van Nederlandse meesters en grafiek uit de 19de eeuw. Om de restauratie van de ruggen van de negendelige atlas van Blaeu mogelijk te maken, werd een begin gemaakt met een onderzoeks- en restauratieproject. Daarnaast werden twee 18de-eeuwse tekeningenalbums gerestaureerd.

Wybrand Hendriks' *Bloemstillevens* in de Eerste Schilderijenzaal werd voorzien van museumglas. Daarnaast startte in 2008 een grootscheepse actie waarbij alle schilderijen op zaal worden gecontroleerd, schoongemaakt, op hoge resolutie gefoto-

grafeerd, gewogen en voorzien van achterkantbescherming en alarm. Tot slot werden in het kabinet der Kunstverzamelingen diverse oefeningen collectiehulpverlening gehouden.

Onderzoek

Voor de tentoonstelling *Fotopioniers op wereldreis* onderzocht gastconservator drs. Mattie Boom van het Rijksmuseum Amsterdam boeken uit Teylers bibliotheek. Zij ontdekte enkele bijzonder zeldzame boeken met zeer vroege reisfoto's zoals Pierre Trémaux' *Voyage au Soudan oriental et dans l'Afrique septentrionale exécutés de 1847 à 1854*. Kunstschrift publiceerde hierover uitvoerig. Drs. Emilie den Tonkelaar ordende de archiefstukken die betrekking hebben op de 37 schilderijen die in 1966 werden afgestoten. Waar mogelijk actualiseerde zij de stukken door op zoek te gaan naar de huidige verblijfplaatsen van de werken. Haar resultaten zullen worden gebruikt voor de op stapel staande schilderijencatalogus. In het Paleontologisch-mineralogisch kabinet werd ontdekt dat er een bijzondere 18de-eeuwse veilingcatalogus is in de Smithsonian Library te Washington. Veel van de daarin te koop aangeboden objecten werden door Martinus van Marum aangekocht en vormen daarmee de basis van het huidige kabinet. De catalogus maakt het nu mogelijk de herkomst van veel collectiestukken boven tafel te halen. De resultaten zullen gebruikt worden voor het onderzoek dat conservator Bert Sliggers zal verrichten ten behoeve van zijn promotie, waartoe hij in 2008 werd toegelaten aan de Universiteit Leiden.

Al sinds 1928 prijst het museum zich gelukkig met de Teyler leerstoel Geschiedenis van de Natuurwetenschappen aan de Universiteit Leiden. Prof. dr. Frans van Lunteren bezet sinds 1 september 2007 de leerstoel. Van Lunteren richt zijn onder-

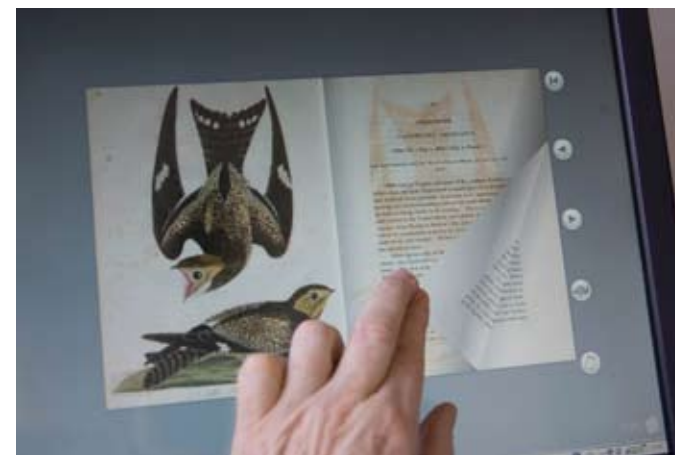
zoek op de geschiedenis van de Nederlandse natuurwetenschappen tussen 1815 en 1940 en op Teylers Museum in het bijzonder, waarbij de wisselwerking tussen wetenschap en maatschappij het uitgangspunt is. Binnen de leerstoel is sinds 1 december Martin Weiss als promovendus werkzaam. Hij houdt zich eveneens bezig met de geschiedenis van Teylers Museum. De ontwikkeling van een 18de-eeuws onderzoeksinstituut naar een museum zoals we dat nu kennen zal worden geplaatst in een internationale context.

Raadpleging van de collectie

Het museum ontvangt geregeld onderzoekers uit binnen- en buitenland, die delen van de collecties komen bestuderen ter voorbereiding van een wetenschappelijke publicatie of tentoonstelling. De collectie van het Paleontologisch-mineraalologisch kabinet werd meerdere malen bezocht door studenten biologie van de Universiteit Leiden. Daarnaast werd door dr. Evgenii van de Geologische Faculteit van de Saratov State University onderzoek gedaan naar fossiele vissen. Student Pepijn Kamminga (van de Universiteit Leiden) verrichtte onder supervisie van John de Vos van Naturalis onderzoek naar het aanwezige ichtyosaurier-materiaal in de collectie van Teylers Museum. Dit resulteerde in nieuwe determinaties en een vollediger naamgeving. Constantijn Mennes van dezelfde universiteit analyseerde onder begeleiding van prof. Van Lunteren de paleontologische lezingen die Martinus van Marum rond 1800 in Haarlem hield. Uit zijn onderzoek, dat nog steeds loopt, is onder andere gebleken dat Van Marum de Franse vergelijkend anatoom George Cuvier in grote lijnen volgt waar het gaat om het uitsterven van soorten. Het Fysisch kabinet werd bezocht en geraadpleegd door een veertigtal personen. Het bezoek was in een specifiek geval gericht op het schrijven

van een master thesis. Twee andere personen onderzochten anamorfoscopen om uiteindelijk een replica te kunnen vervaardigen. De overige bezoekers richtten zich op het verkrijgen van inzicht in andere instrumenten en technieken die Teylers Museum rijk is.

De collectie prenten en tekeningen en de handbibliotheek van de Kunstverzamelingen werd geraadpleegd door onderzoekers uit binnen- en buitenland, studenten kunstgeschiedenis, kunstenaars en andere geïnteresseerden. Dit waren 69 individuele bezoekers en 80 bezoekers in groepsverband. Hiertussen bevonden zich onder meer conservatoren van binnen- en buitenlandse musea als het Louvre in Parijs en het Metropolitan Museum in New York, die onderzoek deden naar respectievelijk de 18de-eeuwse kunstenaar Jean-Pierre Houël en kunstenaars uit de school van Fontainebleau. Een bijzondere bezoeker was een nazaat van de schilder Johan Barthold Jongkind, die werk kwam bekijken van zijn voorvader. Het papierrestauratieatelier ontving 41 bezoekers uit binnen- en buitenland, waaronder collega's van het Stedelijk Museum en het Rijksmuseum in Amsterdam, het National Museum Stockholm en de Princeton University New Jersey. De collectie van het Numismatisch kabinet werd geraadpleegd door onderzoekers ten behoeve van Cornelis Costerman en de penningen van Holtzhey. Een stagiaire van het Allard Pierson Museum bezocht het Munten- en Penningenkabinet voor haar onderzoek naar beheer en behoud van museale collecties. In de Leeszaal van de Natuurwetenschappelijke Bibliotheek werd onderzoek gedaan door 67 personen naar onder meer: de atlanten van Ottens, Ogier de Gombaud, vroege jaargangen van *Journal de Physique*, *Verhandelingen van Teylers Tweede Genootschap*, Paardenboeken ten behoeve van een promotie en Beslers *Hortus Eystettensis* in verband met de tentoonstelling en de bijbehorende catalogus *Merian & Dochters*. Daarnaast putten

Gedigitaliseerd boek voor het STERNA project op een computerscherm.

enkele kunstenaars inspiratie uit de boeken van Teylers Museum. Zo boog Co Aarts zich over boeken met Zuid-Amerikaanse indianen.

Digitalisering

De verschillende collectieonderdelen worden volgens een langlopend onderhoudsplan geïnventariseerd, geconserveerd en voor het publiek toegankelijk gemaakt door onder meer digitalisering. De collecties paleontologie-mineralogie, instrumenten, numismatiek en bibliotheek zijn voor 100% in tekst geregistreerd. De beschrijving van de verzameling prenten en tekeningen binnen de afdeling Kunstverzamelingen omvat thans beschrijvingen van circa 96% van de totale collectie van de Kunstverzamelingen. Dit houdt in dat 36.500 kunstwerken aan het eind van het jaar waren omschreven in het digitale registratiesysteem. 4.285 werken hiervan zijn tevens voorzien van een afbeelding. Alle 350 objecten in de Instrumentenzaal die in 2007 in 'roundshoot' werden gefotografeerd zijn in 2008 ontsloten via een aparte website: www.instrumentenzaal.teylersmuseum.nl

Alle 13.500 penningen en munten waren in 2008 digitaal gefotografeerd. Circa 10.000 foto's werden bewerkt teneinde afbeeldingen en digitale beschrijvingen aan elkaar te kunnen koppelen. In 2009 wordt dit proces afgerond en zullen de objecten voor iedereen te zien zijn via het internet.

De basisregistratie van de Natuurwetenschappelijke Bibliotheek werd uitgebreid en bevatte aan het einde van dit verslagjaar 20.216 boektitels, alle 5.583 tijdschriftentitels en 6.306 titels van artikelen. De controle op de tijdschrifteninvoer kon in 2008 afgerond worden.

Het museum startte in 2008 met het door de Europese Commissie gesubsidieerde STERNA project (*Semantic web-based Thematic European Reference Network Application*). Het project is het initiatief van twaalf natuurhistorische musea en andere instellingen in Europa die informatie over biodiversiteit, de dierenwereld en de natuur in het algemeen verzamelen en beheren. Doel is om alle gegevens van vogels van de deelnemende organisaties samen te voegen in een door een netwerk verbonden informatieomgeving. Teylers Museum

Hoofdconservator Michiel Plomp presenteert de nieuwe aanwinst bij *De Wereld Draait Door*.

digitaliseerde in 2008 circa 40 vogelboeken uit de 18de en 19de eeuw. In 2010 zal de database met ongeveer 10.000 afbeeldingen van Teylers Museum publiek toegankelijk zijn via internet.

Ook dit jaar bleek uit de accountantscontrole dat de voorwerpen en de collectieadministratie volledig sluitend zijn.

Bijzondere aanwinsten

Dankzij extra financiële middelen van de BankGiro Loterij heeft Teylers Museum voor het eerst in lange tijd weer een aankoopbudget. Schenkingen vormen een belangrijke bron van aanwinsten voor alle collectiegebieden. De voortzetting van Teylers' traditie om eigentijdse tekenkunst te verzamelen is van groot belang om het contact met hedendaagse kunstenaars te blijven onderhouden. Andere aanwinsten zijn vooral bedoeld om historische lacunes in de collectiegebieden op te vullen.

De afdeling Kunstverzamelingen kan terugkijken op een vruchtbaar jaar. Met de aankoop van *Wintergezicht met schaatsers* (1864) van Johan Barthold Jongkind ging in 2008 een lang gekoesterde wens in vervulling. Het werk vult een belang-

rijke lacune in het overzicht schilderkunst van de 19de eeuw. De verwerving van het schilderij was mogelijk dankzij de steun van de BankGiro Loterij.

Bij de oude tekenkunst kon vooral de collectie laat 16de- en vroeg 17de-eeuwse Nederlandse kunst aanzienlijk worden uitgebreid. Met de vereende krachten van de Vereniging Rembrandt, de Mondriaan Stichting, de heer M. de Clercq en eigen middelen kon het fraaie glasontwerp *De vernieling van het altaar van Baäl* van Pieter Aertsen worden aangekocht. De heer M. de Clercq schonk het museum verder vier oude Nederlandse tekeningen, waaronder werk van David Vinckboons, Crispijn van den Broeck en Adriaen van de Venne. De heer M. Warshaw verrijkte de verzameling met een werk van Frans Floris. Uit de collectie van prof. dr. I.Q. van Regteren Altena kreeg het museum de imposante natuurtekening *Studie van een boomstronk en plant op een muur* van Jacques de Gheyn II. Het werk werd door de Staat der Nederlanden in langdurige bruikleen gegeven in het kader van de regeling 'successie in natura'. De late 20ste en vroege 21ste eeuw werd versterkt met 16 tekeningen, waaronder werken van Koen Vermeulen, Robbie Cornelissen, David Pepperstein, Frédéric Cochin en Hans de Wit. De tekeningen konden verworven worden mede dankzij de Stichting Vrienden van Teylers Museum.

Het Numismatisch kabinet kreeg eind 2008 de collectie Roodenburg in bruikleen van de stichting Roodenburg van Looy. Van de circa 1.400 munten zijn met name de noodmunten en munten van het graafschap en de provincie Holland een welkome aanvulling op de museumcollectie. De munten- en penningverzameling werd verder uitgebreid met een gouden, zilveren en bronzen penning van de heer J.G. Berkhout. Mevrouw E.J. Zetteler schonk het kabinet twee erepenningen van de gemeente Haarlem.

De Natuurwetenschappelijke Bibliotheek breidde

zich uit met de uit 1633 daterende *Apologica pro commentationibus Philippi Lansbergii in motum terrae diurnum & annuum*, een schenking van de heer T.B. Hagendoorn.

Een volledige lijst van aanwinsten staat in bijlage 3.

Elders gepresenteerd

In 2008 werden door de afdeling Kunstverzamelingen zeventig objecten in bruikleen afgestaan aan musea in binnen- en buitenland (respectievelijk 59 en 11 objecten). Twaalf tekeningen en twee schetsboeken werden uitgeleend aan het Cobra Museum in Amstelveen voor de tentoonstelling *Wim de Haan*. Acht prenten en twee tekeningen van diverse kunstenaars werden aan de Nieuwe Kerk Amsterdam in bruikleen gegeven ten behoeve van de expositie *Black is beautiful*. Het CODA te Apeldoorn kreeg voor de tentoonstelling *De ontdekking van Nederland* een schilderij van Jan Weissenbruch te leen. Tot de buitenlandse bruiklenen behoorden een tekening van Antonio Correggio en een tekening van Jan Lievens. De eerste tekening was te zien in de expositie *Correggio e l'antico* in Villa Borghese te Rome, de tweede in de National Gallery of Art in Washington tijdens *Jan Lievens. A Dutch Master Rediscovered*. In België werden verschillende werken in bruikleen gegeven. Voor de tentoonstelling *Stradamus (1523-1607). Hofkunstenaar van de Medici* in het Groeninge Museum in Brugge werden twee tekeningen van de betreffende kunstenaar uitgeleend. Drie tekeningen van Gils Neyts werden geleend door het Musée des Arts anciens du Namurois voor de expositie *Gillis Neyts, un paysagiste brabançon*.

Een schilderij van Geraldine van de Sande Bakhuyzen werd voor langere tijd uitgeleend aan de Hollandse Maatschappij te Haarlem.

Museum Slager te Den Bosch kreeg een portret van Petrus Slager voor langere tijd te leen. De Natuurwetenschappelijke Bibliotheek leende het Rembrandthuis te Amsterdam de geïllustreerde publicatie *Hortus Eystettensis* van Basilius Besler uit 1613.

Het Paleontologisch-mineralogisch kabinet heeft in 2008 een replica van de *zondvloedmens* in bruikleen gegeven ten behoeve van de tentoonstelling *Wat heet mooi* in het Natuurmuseum Brabant in Tilburg. Ter gelegenheid van de 150ste verjaardag van Dubois gingen veertien fossiele botten uit Tegelen naar de expositie *Professor Eugene Dubois* van Stichting Studiegroep Leudal in Haelen. Het Numismatisch kabinet leende de Afdeling Bijzondere Collecties van de Universiteit van Amsterdam een gouden penning voor de tentoonstelling *Romeyn de Hooghe*.

Een volledige lijst van inkomende en uitgaande bruiklenen staat in bijlage 4.

Een inkomend bruikleen voor de tentoonstelling over Piranesi.

Personeel

Formatie

Het totale aantal FTE's in dienst van het museum op 31 december 2008 was 31,4 (39 personen). Daarnaast zijn er nog 3,6 FTE's (6 personen) in het kader van diverse werkgelegenheidsregelingen. Teylers Museum prijst de grote inzet van het personeel en de vrijwilligers: in vergelijking met andere musea worden vele activiteiten door weinig uitgevoerd. Wanneer de grote groep vrijwilligers en rondleiders wordt meegerekend, zijn er circa 120 personen werkzaam in het museum. Het ziekteverzuim in 2008 was 6,73% tegenover 3,98% in 2007. Het verzuim is gestegen door twee langere ziektegevallen. Geen van deze gevallen was arbeidsgebonden verzuim.

Personele veranderingen

Na 18 jaar als hoofd Interne Zaken te hebben gewerkt, nam Otto Brix afscheid van het museum. Onder zijn supervisie kwamen alle restauraties en verbouwingen, waaronder de nieuwbouw in 1996, tot stand. Ruud van Zutphen nam in 2008 zijn taken over. Frank van der Velden, vanaf 1992 werkzaam op de afdeling Kunstverzamelingen en vanaf 2004 conservator Tentoonstellingen, zette zijn loopbaan voort als hoofd Collecties in het Fries Museum. Terry van Druten heeft zijn plaats ingenomen. Op dezelfde afdeling heeft Emilie den Tonkelaar het team voor enkele maanden versterkt. Zij deed onderzoek naar de archiefstukken van de schilderijen die in 1966 zijn afgestoten door het museum. Giulia Franceschini heeft

geassisteerd bij de tentoonstelling *Tekeningen uit Emilia*. Nanda Meijer was eveneens tijdelijk in dienst op de afdeling Kunstverzamelingen. Zij digitaliseerde inventarisatiekaarten. Hans Gramberg, die meer dan vijf jaar werkzaam was op de afdeling Publiekszaken, werd hoofd Communicatie van Museum de Amstelkring (Ons' Lieve Heer op Solder). Froukje Budding werd in november de nieuwe medewerker Communicatie. Oud-stagiaire Coco Groothuis voerde een aantal maal een publieksonderzoek uit voor de afdeling Publiekszaken. Per 1 september is Jan Pelsdonk drie dagen per week werkzaam als conservator van het Numismatisch kabinet, naast zijn werk bij het Geldmuseum in Utrecht. Op de afdeling Bedrijfsvoering werd directiesecretaresse Renske Compagner tijdens haar zwangerschapsverlof vervangen door Anneke Vogel. Museumdocent Lonneke Oostdam is vanaf februari invalster geworden bij de Kunst & Vliegwerk-workshops. Afscheid werd er genomen van rondleider en winkelvrijwilliger Gerard Schuitemaker. De museumwinkel moest tevens Wianda Vogelzang als vrijwilliger laten gaan. Rondleider Margriet Idenburg verliet na meer dan 18 jaar het museum. Op de afdeling Publiekszaken vertrok Annelies Hoogland als vrijwilliger. Zij blijft werkzaam als rondleider. Vrijwilliger Lidy Willems versterkt vanaf eind 2008 de afdeling Publiekszaken. Voor de begeleiding van het nieuwe programma *Blitstour lang Het Lab* zijn zeven leerlingen van ECL Haarlem aangenomen (Bob van Kuik, Marthe Stevens, Margriet Lamers, Charlotte Korver, Jorinde Scholten, Marieke Brüggemann en Martina Groenemeijer). Zij zullen op oproepbasis werken. Wim Koops is als vrijwilliger

komen werken in Het Lab. De winkel is versterkt met twee nieuwe vrijwilligers: Lenie Shumm en Lucie Gebing. Irene Blom, Meliha Tutak en Machteld Rogaar voegden zich bij de groep freelance rondleiders van het museum.

Stagiaires

Verschillende stagiaires waren dit jaar actief op diverse afdelingen, afkomstig van instellingen als het ECL Haarlem, de Reinwardt Academie Amsterdam, het ICN Amsterdam en de Fachhochschule Keulen.

In het kader van het opleidingsproject Beveiliging II in Haarlem bood Teylers Museum aspirant beveiligers een aantal stageplaatsen aan. Doel is langdurig werkzoekenden de mogelijkheid te bieden een vak te leren en diploma's te halen en daarmee een betere positie op de arbeidsmarkt te krijgen. Het project staat onder leiding van SCDW (Stichting Culturele Detachering Werkzoekenden) en is een samenwerkingsverband met de Gemeente Haarlem, Paswerk, Frans Hals Museum en Teylers Museum. In 2008 hebben de meeste stagiairs hun theoriediploma gehaald.

Veiligheid en beveiliging

Dankzij extra financiële middelen van het ministerie van OCW werd in 2005 gestart met het verbeteren van de beveiligingsstructuur. Eind 2008 is een nieuw inbraaksysteem geïnstalleerd. Ten behoeve van de veiligheid is tevens een nieuw portofoonsysteem geïmplementeerd. Het onderlinge bereik in het museumcomplex is daarmee verbeterd. Daarnaast is het rooster van de beveiligers herzien. Facilitaire en dienstverlenende taken kunnen nu gemakkelijker worden gecombineerd

met beveiliging. Tijdens het jaarlijkse congres van The International Committee for Museum Security (ICMS) is een risicoanalyse gemaakt van Teylers Museum. De beveiliging van het museum bleek goed op orde te zijn. Alle noodzakelijke vergunningen op het gebied van milieu-inspectie en de brandveiligheid werden dit jaar wederom verstrekt.

Ondernemingsraad

In 2008 is op initiatief van de OR een nieuw ouderenbeleid tot stand gekomen. Daarnaast was er onder andere aandacht voor het nieuwe dienstrooster van de afdeling Beveiliging, het beleidsplan 2009-2012 en de positie van stagiaires. De werkdruk en het verbeteren van de interne communicatie bleven ook in 2008 aandachtspunten. In het kader van dit laatste is, op initiatief van de OR en in overleg met de directie, gestart met een nieuwe opzet van het informeel personeelsoverleg. Twee OR-leden namen deel aan het landelijke overleg voor de nieuwe CAO. Het overleg met de directie vond vier maal plaats. De raad vergaderde tien keer.

De samenstelling van de OR was in 2008 als volgt: Mevr. drs. F. Kroon, voorzitter
F. Loerakker, lid
Mevr. B. de Koning, secretaris

Financieel verslag

Verslag van de Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht is zeer verheugd dat het ministerie van OCW vanaf 2009 een bedrag van 500.000 euro heeft toegekend ten behoeve van restauratie en het onderhoud van het museumgebouw. De Raad is bijzonder erkentelijk voor de bijdrage in dit kader van 150.000 euro van Teylers Museum Stichting ondanks de verslechterende economische en financiële situatie. Door deze beide belangrijke bijdragen kon de instandhouding van het monumentale gebouw waarin Teylers is gehuisvest blijvend gewaarborgd worden.

Het is het museum weer gelukt drie interessante tentoonstellingen te maken. Van de ontwerpen van Piranesi tot de monsters uit de Diepzee en de eerste foto's van de piramides van Gizeh. Zowel de tentoonstelling *De droom van Piranesi. Eeuwig modern design* als de tentoonstelling over de vroege reisfotografie waren succesvolle samenwerkingen met het Rijksmuseum Amsterdam. De tentoonstelling over de diepzee was gericht op gezinnen en het verheugt de Raad dat met name tijdens deze tentoonstelling meer jeugd het museum heeft bezocht.

De Raad van Toezicht is in het verslagjaar vier keer in vergadering bijeen geweest. De voorzitter hield regelmatig contact met directeur Marjan Scharloo. Na een lange tijd met gezondheidsproblemen te hebben gekampt heeft mevrouw Beets-Hehewerth de raadsvergadering

van september weer kunnen bijwonen. Centraal in de vergaderingen van dit jaar stond het beleidsplan 2009-2012.

De jaarrekening 2007 werd door de Raad vastgesteld na plenaire behandeling en een gesprek van de penningmeester met de accountant.

De begroting 2009 werd eveneens na plenaire behandeling door de Raad vastgesteld.

De besprekingen hierover met de directeur hebben geleid tot de vaststelling van het algemene beleid in de raadsvergadering van 17 september 2008.

De heer mr. C.G.A. van Wijk heeft afscheid genomen van de Raad nadat hij de maximale termijn zitting heeft genomen. De heer Van Wijk, uitgever van beroep en bovendien lid van het directorium van Teylers Stichting is een actief lid van de Haarlemse gemeenschap. Hij heeft zich met raad en daad voor het museum ingezet en zal dat in zijn functie als lid van het directorium van Teylers Stichting blijven doen.

De heer Van Wijk wordt opgevolgd door de heer mr. J.J. van Es, advocaat te Amsterdam, wonende in de regio Kennemerland en directeur van Teylers Stichting.

De Raad van Toezicht van de Stichting tot Beheer en Instandhouding van Teylers Museum:

Mr. J.M. Boll, voorzitter

Drs. K.J. Storm, vice-voorzitter

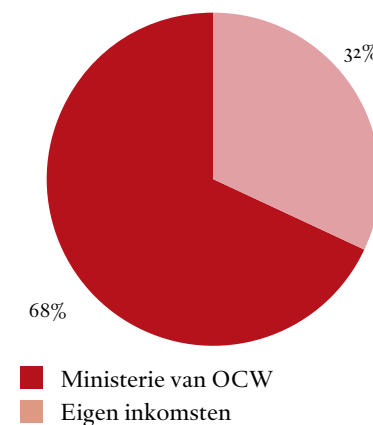
en penningmeester

Mevr. drs. J.R. Beets-Hehewerth

Prof. dr. R.H. Dijkgraaf

Mr. J.J. van Es

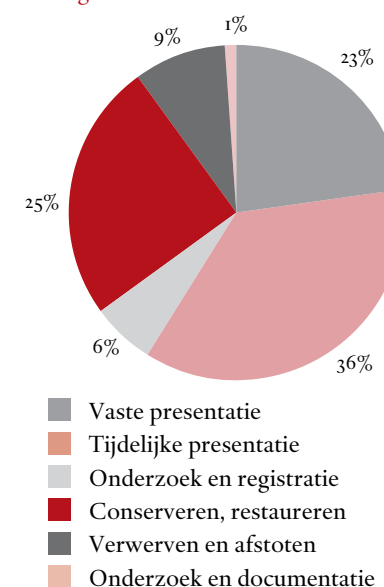
Verhouding subsidie OCW en eigen inkomsten 2008

Toelichting op de jaarrekening 2008

Dankzij extra bijdragen van de BankGiro Loterij, Vereniging Rembrandt, de Mondriaan Stichting en particulieren waren de inkomsten aanzienlijk hoger dan begroot. Daarnaast ontving het museum een legaat. Door het hoge bezoekersaantal stegen de inkomsten uit entreegelden met meer dan 25%. De commerciële activiteiten leverden eveneens meer inkomsten op. Het Galadiner zorgde voor een extra bedrag van meer dan 140.000 euro. Toch was het exploitatiesaldo negatief. De achterstanden op het gebied van restauraties en onderhoud waren hier, net als in 2007, debet aan. De verwachting is dat de negatieve exploitatieresultaten dankzij financiële toezeggingen van het ministerie van OCW en Teylers Stichting voor de periode 2009-2012, kunnen worden omgebogen. Bij de jaarrekening is door de accountant een goedkeurende verklaring afgegeven.

Uitgave naar functie 2008

Winkel

De winkel van Teylers Museum, Kunst & Natuur, is een commerciële activiteit van het museum die uitsluitend kan draaien dankzij de vrijwilligers. Het vaste assortiment met catalogi, kunstboeken, ansichtkaarten, mineralen, fossielen en educatief speelgoed wordt voor een deel steeds aangepast aan het tentoonstellingsonderwerp. Zo werden in 2008 sieraden aangeboden van kunstenaars van het Haarlems Sieraad Collectief die tegelijkertijd werk in de Penningvitrine exposeerden. De opbrengsten uit de verkoop van fossielen en mineralen en speelgoed steeg in 2008. De omzet per volwassen bezoeker bedroeg in 2008 2,93 euro tegenover 3,74 euro in 2007. De uitzonderlijk hoge verkoop van ansichtkaarten en catalogi bij de Audubon- en Linnaeustentoonstelling in 2007, is mogelijk een verklaring voor de gedaalde omzet.

Financieel overzicht

Exploitatierkening	2008	2007
baten (in €)		
Subsidies	2.433.347	2.361.469
Eigen inkomsten	1.477.816	1.118.737
Vrijval uit voorzieningen	497.985	682.344
	<u>4.409.148</u>	<u>4.162.550</u>
lasten (in €)		
Personeelskosten	1.754.809	1.676.990
Afschrijvingen	501.619	526.699
Huur/beveiliging	177.371	180.133
Aankopen	298.000	35.631
Overige lasten	1.756.110	1.627.558
	<u>4.487.909</u>	<u>4.047.011</u>
Baten/lasten voorgaande jaren	25.192	526-
Mutatie aankoopfonds	1.184-	165.065-
Resultaat	<u>54.753-</u>	<u>50.052-</u>
Balans per		
debet (in €)		
Vaste activa	5.026.632	5.189.320
Vlottende activa	195.345	195.187
Vorderingen	575.851	244.142
Liquide middelen	835.592	1.161.174
	<u>6.633.420</u>	<u>6.789.823</u>
credit (in €)		
Eigen Vermogen	305.285	322.784
Bestemmingsfonds OCW	18.981	56.235
Egalisatiereserve *	4.819.026	5.052.736
Aankoopfonds	66.483	165.065
Voorzieningen	506.937	334.177
Kortlopende schulden	916.707	858.826
	<u>6.633.420</u>	<u>6.789.823</u>

* De hoogte van de Egalisatiereserve € 4.819.026 heeft voor het overgrote deel betrekking op reeds gedane uitgaven inzake projecten uit het verleden zoals de nieuwbouw van 1996. Elk jaar worden de afschrijvingen hierop in mindering gebracht.

Stichtingen

Teylers Stichting

De door Pieter Teyler van der Hulst (1702-1778) bij testament in het leven geroepen Teylers Stichting, ter ondersteuning van behoeftigen en ter aanmoediging van godsdienst, wetenschap en kunst, is eigenaar van het gebouw en de collecties van Teylers Museum. De stichting is ook verantwoordelijk voor Teylers Hofje, de twee reeds in Teylers testament genoemde genootschappen, te weten het Godgeleerd Genootschap en het Tweede Genootschap, en voor de Teyler leerstoel aan de Universiteit Leiden.

Teylers Stichting heeft sinds 1981, nadat Teylers Museum erkend werd als museum van nationaal belang, het beheer van het museum door middel van een convenant overgedragen aan de Stichting tot Beheer en Instandhouding van Teylers Museum.

Teylers Stichting wordt, zoals in het testament bepaald, bestuurd door een college van vijf directeuren. In 2008 hadden hierin zitting:

Mevr. drs. J.R. Beets-Hehewerth

Mr. J.J. van Es

Mr. J.E. Trip, penningmeester

Mevr. R.A.M. van Voorst van Beest-Gunst, secretaris

Mr. C.G.A. van Wijk, presiderend directeur

Gelieerde Stichtingen

Teylers Museum Fonds

De doelstellingen van het Fonds zijn het bevorderen van het zelfstandig voortbestaan van Teylers Museum en het stimuleren van het bezoek aan Teylers Museum door een zo breed mogelijk publiek. Dit doel tracht het Fonds te bereiken door onder andere het bijeenbrengen en beheren van een kapitaal en het aanwenden van een deel van de inkomsten uit dit kapitaal ten behoeve van projecten van Teylers Museum. Het aantal vaste schenkers aan het Fonds nam toe van 56 in 2007 tot 64 in 2008.

In het kader van de tentoonstelling *De droom van Piranesi. Eeuwig modern design* werd een bijzondere reis naar Venetië en Rome georganiseerd. Begunstigers kregen de kans om onder leiding van conservator Frank van der Velden paleizen, musea en andere gebouwen te bezoeken.

De jaarlijkse Sterrenwachtbijeenkomst werd gehouden op 13 oktober en stond in het teken van de tentoonstelling *Fotopioniers op wereldreis*, een samenwerkingsproject tussen Teylers Museum en het Rijksmuseum Amsterdam. Sterrenwachtleden en hun introducés konden onder andere kijken naar een demonstratie van 19de-eeuwse stereofoto's van Wim van Keulen en camera's van Luc Verkoren uit dezelfde periode. Daarnaast konden de gasten achter een zogenaamde pianola gaan zitten om zelf de bijeenkomst van toepasselijke pianomuziek te voorzien. Het was een geanimeerde bijeenkomst.

Op 20 oktober werd een kunstbeschuwing georganiseerd in de Grote Herenkamer, voor een select gezelschap van die Sterrenwachtleden die Teylers Museum al 10 jaren steunen.

Op 14 november werd voor de tweede keer sinds de oprichting van het Fonds een galadiner in het museum georganiseerd, met als doel additionele financiële ondersteuning te vinden voor de hoognodige restauratie van de Ovale Zaal. Omdat het in december 2009 precies 225 jaar geleden is dat in deze zaal de eerste proefnemingen werden gedaan met de grootste elektriseermachine ter wereld, is gekozen voor dit restauratieproject. Ter gelegenheid van de avond, met een diner in de Schilderijenzaal, groepsbezoeken aan de bibliotheek, een voordracht in de Gehoorzaal over het onbekende heelal door Robbert Dijkgraaf en een indrukwekkend recital van sopraan Eva Maria Westbroek in de Ovale Zaal, werd ruim 140.000 euro gedoneerd die geheel ten goede komen aan het herstel van deze oudste zaal van het museum. Dankzij de belangeloze inzet van velen, waaronder mevrouw M. Toussaint, werd het gala een groot succes.

In 2008 verloor Teylers Museum Fonds een gewaardeerd oud-bestuurslid. Gerard Telkamp overleed op 6 november 2008. Hij heeft zich van februari 1993 tot en met december 2004 als bestuurslid ingezet voor Teylers Museum Fonds. Zijn hart lag bij het museum. Zijn nalatenschap omvat een legaat ten gunste van Teylers Museum Fonds en een aantal werken op papier.

Mevrouw A. Polak-Vogelzang heeft Teylers Museum Fonds op bijzonder genereuze wijze begunstigd in haar testament. Een voorschot op deze nalatenschap is in 2008 ontvangen.

Het bestuur van Teylers Museum Fonds kwam in 2008 zes keer bijeen en was als volgt samengesteld:

Het Galadiner in de Tweede Schilderijenzaal.

Mevr. mr. P.W.M. Borghouts-De Wolf msm, voorzitter
Ir. C. van Bladeren
Mevr. mr. A.M. Davina
Mr. J.J. van Es, namens Teylers Stichting
H. Gobes
Mr. Th. W. van Grafhorst
Mevr. G.A. Lindenergh-Sluis
Mr J.E. Trip, namens Teylers Stichting
Mr. M.J. Wesseling, penningmeester

Jong Teyler, een groep werkende mensen tussen de 25 en 40 jaar die gelegenheid wordt geboden een speciale relatie met het museum aan te gaan, kwam in 2008 bijeen op 2 april. Conservator Frank van der Velden en conservator Kris Schiermeier (Rijksmuseum) gaven een rondleiding door de tentoonstelling *De droom van Piranesi. Eeuwig modern design*. Op deze avond werden de leden van de Jong Teyler commissie, drs. L. Boreel, mevrouw mr. A.M. Davina, en mevrouw drs. A. Zoetmulder-Sanders hartelijk bedankt voor hun inspanningen. Jong Teyler zal op een andere manier worden voortgezet.

Stichting Vrienden van Teylers Museum

De Stichting Vrienden van Teylers Museum ondersteunt op vele manieren de activiteiten van het museum en levert jaarlijks een bijdrage om uitbreiding van de eigentijdse tekenkunst mogelijk te maken. De Vrienden ondersteunen ook het kwartaalblad Teylers Magazijn door middel van een gegarandeerde afname. Daarnaast bekostigt de Stichting de wekelijkse rondleiding *Zwaan-Kleef-aan*, een gratis tour langs de hoogtepunten van het museum op zondagmiddag. Tot slot is de Stichting betrokken bij de jaarlijkse uitgave in de Teylers Museum Reeks.

In oktober 2008 verscheen *Van atlas tot route-planner* van Alexander Reeuwijk als tweede in de Teylers Museum Reeks en als opvolger van *Vonken en schokken*. De reeks belicht elk jaar een ander deel van de collectie van Teylers Museum.

Het jaar 2008 werd afgesloten met 1274 Vrienden, waarvan er 202 Vriend voor het Leven zijn.

Op 12 maart werd voor de tweede keer de Nieuwe Vrienden Avond georganiseerd. De bijeenkomst was een welkom aan 68 nieuwe Vrienden.

Op 12 april vond de Voorjaarsvriendendag plaats. Na verslag over het jaar 2007 en de laatste berichten uit het museum door directeur Marjan Scharloo, gaf tentoonstellingsconservator Frank van der Velden een lezing over Piranesi.

Circa veertig Vrienden bezochten op 24 april het Frans Hals Museum voor een lezing over en bezoek aan de tentoonstelling over de schilders Dirck, Jan, Joseph en Salomon de Bray. In juni kregen Vrienden de kans om met korting de Zomersymfonia in de Philharmonie in Haarlem te bezoeken.

Op 14 oktober werd de jaarlijkse Vrienden-excursie georganiseerd, dit keer naar de Oostvaardersplassen met aansluitend een diner.

De Najaarsvriendendag op 8 november 2008 stond in het teken van de tentoonstelling *Fotopioniers op wereldreis*. Mattie Boom, conservator van het Rijksmuseum en de tentoonstelling gaf een lezing. Aansluitend kregen Vrienden in kleine groepen een kijkje achter de schermen.

Het bestuur van de Stichting Vrienden van Teylers Museum kwam in 2008 zes maal bijeen. Jan Egter van Wissekerke droeg in november de voorzittershamer over aan Thomas van Grafhorst. Sophie van Ditzhuijzen droeg in april de secretarisfunctie over aan Marjolein Adriaanse en verliet in november het bestuur. Het museum is de heer Van Wissekerke en mevrouw Van Ditzhuijzen zeer dankbaar voor hun bijdragen. De samenstelling is eind december 2008 als volgt: Drs. T.W. van Grafhorst, voorzitter
Drs. A.V. Schippers, penningmeester
Mevr. M.I. Adriaanse, secretaris
Mevr. drs. M. Th. Naber, lid namens het museum

Stichting Van Regteren Altena-Loman Fonds

De Stichting heeft als doel het verlenen van financiële steun aan Teylers Museum voor uitbreiding van de collecties tekeningen en prenten, munten en penningen, fossielen en mineralen, boeken voor de handbibliotheken en voor de Natuurwetenschappelijke Bibliotheek. De heer J.F. van Regteren Altena is in 2008 teruggetreden als voorzitter. Vanaf de oprichting in 2000 heeft hij deze functie vervuld. Het museum en het bestuur zijn de heer Van Regteren Altena veel dank verschuldigd voor zijn inzet en betrokkenheid. De heer Van Regteren Altena is per 1 september

opgevolgd door mevrouw F. van Regteren Altena. Het bestuur van het Van Regteren Altena-Loman Fonds is in 2008 één maal bijeengekomen en was als volgt samengesteld:

Drs. J.F. van Regteren Altena,
voorzitter tot 1 september 2008
Mevr. drs. F. van Regteren Altena,
bestuurslid vanaf 1 september 2008
Mevr. drs. M. Scharloo, penningmeester/
secretaris
Mr. J.E. Trip, bestuurslid

Stichting Roodenburg van Looy

De Stichting heeft ten doel het verkrijgen, bewaren, beheren, uitbreiden en in stand houden van de muntenverzameling, schilderijenverzameling en de andere verzamelingen op het gebied van kunst, kunstnijverheid en boeken, bijeengebracht door de heer Willem Roodenburg Senior, de heer drs. Willem Roodenburg Junior en mevrouw Anna Elisabeth Roodenburg-van Looij. De Stichting tracht haar doel o.a. te bereiken door haar verzamelingen onder te brengen in Teylers Museum. In 2008 is een langdurige bruikleenovereenkomst gesloten voor de collectie munten. Het bestuur van de Stichting is in 2008 eenmaal bijeengekomen en was als volgt samengesteld:
Mevr. A.E. Roodenburg-van Looij
Mr. J.E. Trip, namens Teylers Stichting
Drs. C. baron van Tuyll van Serooskerken

Stichting Fonds Matthijs de Clercq

De in 2004 opgerichte Stichting heeft als doel het verlenen van financiële steun aan Teylers Museum voor uitbreiding van de tekeningencollectie. Het kapitaal van de Stichting is bijeengebracht door de heer Matthijs de Clercq. Alleen

de opbrengsten uit het kapitaal kunnen worden aangewend voor de collectievorming. In 2008 werden geen aankopen gedaan die gefinancierd werden door deze stichting. Het bestuur was op 31 december als volgt samengesteld:

Mr. J.E. Trip
Mevr. drs. M. Scharloo, penningmeester/
secretaris
Dr. M.C. Plomp

Overige Stichtingen

Stichting Circusarchief Jaap Best

De doelstelling van deze Stichting is het bewaren, beheren, onderhouden en in stand houden, aanvullen en uitbreiden en voor een breed publiek toegankelijk maken van de circusverzameling van Jaap Best. Omdat deze collectie niet binnen de primaire doelstelling van het museum past, ontvangt Teylers Museum een vergoeding van de Stichting voor de opslag en het beheer van de collectie. De collectie wordt gepresenteerd op internet op de site www.circusmuseum.nl. Met 7.356 circusposters en 7.931 circusfoto's is de site het grootste virtuele circusmuseum ter wereld. In 2008 bezochten bijna 50.000 bezoekers uit de hele wereld de website. Van mevrouw H.J.M. Best ontving de stichting in 2008 een genereuze schenking van 30.000 euro. Het bestuur kwam in 2008 drie keer bijeen en was als volgt samengesteld:
Mevr. H.J.M. Best-Otte, voorzitter
Mevr. drs. M. Scharloo
B.C. Sliggers
Mr. H.J. Voogd, penningmeester/secretaris

Bijlagen

Bijlage 1 Tentoonstellingen

Tentoonstellingszaal

t/m 20 januari
Vogels van formaat. Het meesterwerk van John James Audubon

9 februari t/m 18 mei
De droom van Piranesi. Eeuwig modern design

6 juni t/m 21 september
Expeditie Diepzee

vanaf 3 oktober
Fotopioniers op wereldreis

Prentenkabinet

t/m 27 januari
Hollandse prenten uit de 17de eeuw

9 februari t/m 18 mei
De droom van Piranesi. Eeuwig modern design

31 mei t/m 31 augustus
Geloof in Steen. Hoogtepunten uit de tekeningencollectie

6 september t/m 22 november
Frank van Hemert. Birth Copulation Death

vanaf 29 november
Tekeningen uit Emilia

Boekenkabinet

t/m 3 februari
Indianen uit Amerika

9 februari t/m 18 mei
De droom van Piranesi. Eeuwig modern design

3 juni t/m 28 september
De hemel dichterbij. 400 jaar telescopie in Nederland

vanaf 3 oktober
Fotopioniers op wereldreis

Penning- en Muntenvitrine

t/m 28 januari
Gezichten uit de Gouden Eeuw

9 februari t/m 18 mei
Gesneden stenen. Souvenirs uit Piranesi's tijd

10 juni t/m 26 oktober
Hedendaagse Britse penningkunst

Vanaf 30 oktober
Natuurlijk gedragen

Eerste Schilderijenzaal

3 oktober t/m 31 december
Ottens' atlas

Bijlage 2 Lezingen door externe personen, in samenwerking met Teylers Museum

John James Audubon, Midas Dekkers, 6 januari.

Mozes als model voor Jezus: Jezus'geboorte en jeugd volgens Matteüs 1-2, prof. dr. M.J.J. Menken, Teylers Godgeleerd Genootschap, 28 januari.

Terug in de tijd, richting de oerknal, prof. dr. H.J. Habing, Teylers Tweede Genootschap, 25 februari.

De moedige bestuurder, dr. A.H.G. Rinnooy Kan, in samenwerking met Rotary Haarlem en Hogeschool INHolland, 11 maart.

Wat leeft er in de diepste oceaan?, een kinderlezing door dr. Annelies Pierrrot-Bults in samenwerking met de Universiteit van Amsterdam en Science Center NEMO, 24 augustus.

De actualiteit van de Verlichting, Jonathan Israel in samenwerking met Atheneum Boekhandel, 4 oktober.

De vroegste reisfotografen: kunstenaars, archeologen, ontdekkingsreizigers en een freule, drs. Mattie Boom, 26 oktober.

Godsdienst en moderne cultuur: aanpassing gewenst?, mevr. prof. dr. E.G. E. van der Wall, Teylers Godgeleerd Genootschap, 23 november.

Fotojournalisten op reis, Kadir van Lohuizen, 14 december.

Inleidingen bij de opening van Tentoonstellingen

De droom van Piranesi. Eeuwig modern design, *Inleiding* door prof. drs. Ronald de Leeuw, *Het verlangen naar ruïnes*, prof. dr. Ed Taverne, 8 februari.

Expeditie Diepzee, *Leven onder zee*, Driekus Heij, kapitein-ter-zee b.d. en oud commandant Nederlandse Onderzeedienst, *Onderzoek in de donkere diepten*, prof. dr. Carlo Heip, algemeen directeur NIOZ Koninklijk Nederlands Instituut voor Zeeonderzoek, 6 juni.

Fotopioniers op wereldreis, *Vroege reisfotografie*, drs. Mattie Boom, conservator fotografie van het Rijksmuseum Amsterdam, *Hedendaagse fotopioniers*, Hans Kouwenhoven, voorzitter van De Zilveren Camera, 3 oktober.

Bijlage 3 Aanwinsten

Numismatisch kabinet

Boom, Irma, vijf euro, '400 jaar Nederland-Australië', eerste slag.

Engelbregt, Martijn, vijf euro, 'Michiel de Ruyter', eerste slag.

Geelen, Guido, penning, *handwiel*, aankoop Vereniging voor Penningkunst.

Hoes, Jennifer, penning, *Ster(ve)ling*, zilver, 2008, aankoop van de kunstenaars.

Klein, Carla, 'erepenning gemeente Enschede', bronzen afgietsel van de zilveren erepenning, geschenk gemeente Enschede.

Michiels, Stani, vijf euro, 'Nederland en Architectuur', eerste slag.

Onbekende ontwerper, twee penningen van verdienste van de gemeente Haarlem 1981 en 1996, geschenk mevrouw E.J. Zetteler.

Onbekende ontwerper, twee euro, 'vijftig jaar verdrag van Rome', eerste slag.

Willem Vis, gouden, zilveren en bronzen penning van de Vereniging van Handelaren in Oude Kunst, schenking van de heer J.G. Berkhout.

Kunstverzamelingen

Schilderijen

Jongkind, Johan Barthold (1819-1891), *Wintergezicht met schaatsers*, 1864, aangekocht met steun van de BankGiro Loterij.

Tekeningen

* Aangekocht met steun van de Stichting Vrienden

Aertsen, Pieter (ca.1508 - 1575), *De vernieling van het altaar van Baäl*, 1550, aangekocht met steun van de Vereniging Rembrandt, de Mondriaan Stichting en Matthijs de Clercq, New York.

Beckmann, Matthias (1965), *Zonder titel*, 1990.*

Broeck, Crispijn van den (1524 - 1590/91), *Laat de kinderen tot mij komen*, 1560, aankoop mogelijk gemaakt door een schenking van Matthijs de Clercq, New York.

Coché, Frédéric (1975), *Allégories des Planètes*.*

Cornelissen, Robbie (1954), *What is behind that curtain? Het uitzicht bij Marcel*, 2007.*

Cornelissen, Robbie (1954), *De Kubus*, 2007.*

Cornelissen, Robbie (1954), *Het Baptisterium*, 2007.*

Cornelissen, Robbie (1954), *In the corner of my day*.*

Floris, Frans (I) (1519/1520 - 1570), *Mozes ontvangt de Stenen Tafelen der Wet*, 1540, schenking Monroe Warshaw, New York.

Pepperstein, Pavel (1966), *De wereld zal in het voorjaar ten onder gaan*, 2007.

Pepperstein, Pavel (1966), *Moord op een nudist*, 2007.

Pepperstein, Pavel (1966), *Oorlog met het gigantische kind*, 2007.

Schneider, Anne-Marie (1962), *Zonder titel (I miss you)*.*

Venne, Adriaen Pietersz. van de (1589 - 1662), *Rijcken niet en vechten | Armen niet en rechten*, 1635, aankoop mede mogelijk gemaakt door een schenking van Matthijs de Clercq, New York.

Vermeule, Koen (1965), *Zonder titel*, 2005.*

Vinckboons, David I (1576-1629), *Christus onder-vraagd*, 1596, aankoop mogelijk gemaakt door een schenking van Matthijs de Clercq, New York.

Vinckboons, David I (1576-1629), *Christus' intocht in Jeruzalem*, 1596, aankoop mogelijk gemaakt

door een schenking van Matthijs de Clercq, New York.

Wit, Hans de (1952-), *Zonder titel: uit de serie 'Negatives'*, 2008.*

Wit, Hans de (1952-), *Zonder titel: uit de serie 'Negatives'*, 2008.*

Wit, Hans de (1952-), *Zonder titel: uit de serie 'Negatives'*, 2008.*

Wit, Hans de (1952-), *Voorstudie*, 2007.*

Wit, Hans de (1952-), *Voorstudie*, 2005.*

Natuurwetenschappelijke Bibliotheek

K. Davids, *The rise and decline of Dutch technological leadership*, Leiden/Boston, 2008.

L. Gompes, M. Ligtelijn, *Spiegel van Amsterdam*, Amsterdam, 2007.

J. Lansbergen, *Apologia pro commentationibus Philippi Lansbergii in motum terrae diurnum & annuum*, Middelburg, 1633, schenking T.B. Hagendoorn.

H.C. Ohanian, *Einstein's mistakes*, New York/London, 2008, schenking auteur.

A. Reeuwijk, *Van atlas tot routeplanner*, Amsterdam, 2008.

J. Schokkenbroek, *Trying-out*, Amsterdam, 2008.

P. Vergers, *Geschiedenis der laatste 200 jaren*, Doesborgh, 1848.

J. Zadoks, *On the political economy of plant disease epidemics*, Wageningen, 2008, schenking auteur.

Bijlage 4 Bruiklenen

Uitgaande kortlopende bruiklenen

Nederland

Amstelveen, Cobra Museum, *Wim de Haan*, 14 tekeningen en 2 schetsboeken van Wim de Haan.

Amsterdam, Afdeling Bijzondere Collecties UvA, *Romeyn de Hooghe*, 1 gouden penning, 1702.

Amsterdam, Geologisch Museum, *Coole kikkers*, replica Homo diluvii testis.

Amsterdam, Nieuwe Kerk, *Black is beautiful*, 1 anonieme tekening van Suzanna Dumion, 1 tekening van Breitner, 1 prent van Anthony de Haen, 1 prent van Willem Jansz Blaeu, 1 prent van Romeyn de Hooghe, 2 prenten van Anthony van Dyck, 1 prent van Rembrandt, 2 prenten van Bernard Picart.

Amsterdam, Rembrandthuis, *M.S. Merian*, Basilius Besler, *Hortus Eystettensis*, vol.2.

Apeldoorn, CODA, *De ontdekking van Nedeland*, 1 schilderij van Johannes Weissenbruch.

Assen, Drents Museum, *Bernard Essers. Een wereld in zwart-wit*, 10 prenten van Bernard Essers.

Bergen NH, Museum Kranenburgh, *Fantasie en werkelijkheid in zwart en wit. Bernard Essers (1893-1945)*, 4 prenten van Bernard Essers.

Doorwerth, Museum Veluwezoom Kasteel Doorwerth, *Marie Bilders-van Bosse – 1837-1900 – Voor kunst en vriendschap*, 2 tekeningen van Marie Bilders-Van Bosse.

Haarlem, Historisch Museum, *Een boekje open*, 10 objecten uit verzameling Democriet-archief.

Leeuwarden, Natuurmuseum Fryslan, *Hoe tem je een leeuw*, 8 ansichtkaarten collectie Best.

Leudal, Stichting Leudal, *Eugène Dubois*, 12 objecten uit de paleontologie.

Maastricht, Natuurhistorisch Museum Maastricht, *Hoe tem je een leeuw*, 8 ansichtkaarten collectie Best.

Rotterdam, Boijmans van Beuningen, *Erasmus en de kunst van zijn tijd*, doodsportret van Erasmus – anoniem.

Rotterdam, Nationaal Onderwijsmuseum, *Van aap tot mens*, 13 objecten waaronder stromatoliet en hadrosaurus.

Tilburg, Natuurmuseum Brabant, *Wat heet mooi*, replica Homo diluvii testis.

Zutphen, Museum Henriette Polak, *Riek Wesseling (1914-1995)*, 4 tekeningen.

Zwolle, Museum de Fundatie, Kasteel 't Nijenhuis, *Otto B. de Kat. Het late werk 1978-1994*, 3 schetsboeken van Otto Boudewijn de Kat.

Buitenland

Brugge, Groeningemuseum, *Stradanus (1523-1607) Hofkunstenaar van de Medici*, 2 tekeningen van Jan van der Straet (Stradanus).

Münster, LWL-Landesmuseum für Kunst und Kulturgeschichte, *Destinations of desire – Artists on the road*, 1 tekening van Claude Lorrain.

Namur, Musée provincial des Arts Anciens, *Gillis Neyts*, 3 tekeningen van Gillis Neyts.

Rome, Galleria Borghese, *Correggio e l'antico*, tekening van Antonio (Allegri) Correggio.

Siegen, Siegerland Museum, *Birth copulation death*, 3 tekeningen van Frank van Hemert.

Washington, National Gallery of Art, *Jan Lievens (1607-1674)*, 1 tekening van Jan Lievens.

Ingekomen kortlopende bruiklenen

De droom van Piranesi. Eeuwig modern design

Amsterdam, Rijksmuseum, 1 stenen schouw, 1 wandtafel, 14 prenten, 6 tekeningen, 6 boeken en albums en 2 visitekaartjes.

Amsterdam, Allard Pierson Museum, 1 maquette, tempel van Minerva Medica.

Amsterdam, UN Studio - Ben van Berkel, 1 ontwerp voor Mercedes Benz Museum door Ben van Berkel.

Amsterdam, Kas Oosterhuis, 1 ontwerp tekening.

Brighton, Royal Pavilion at Brighton, 1 klok naar Piranesi.

Den Haag, Koninklijke Bibliotheek, Reisdagboek Raye.

Den Haag, Nationaal Archief, Visum Boreel.

Den Haag, Museum Meermanno-Westreenianum, Portret Meerman en kopie Portland vaas. Doorn, Huis Doorn, 1 zilveren Lanti vaas.

Edinburgh, *National Galleries of Scotland*, 1 tekening van Piranesi.

East Yorkshire, John Wilton Ely, 2 prenten van Piranesi.

Groningen, Groninger Museum Groninger Museum, 1 koffieservies van Michael Graves, 1 koffieservies van Charles Jenks en 1 theeservies van Stanley Tigerman. Leeds, Leeds City Council, 1 racecup naar Piranesi.

Leiden, Rijksmuseum van Oudheden, 3 kurkmodellen.

Leiden, Universiteitsbibliotheek Universiteit Leiden, Reisdagboek De Hochepped.

London, Sir John Soane's Museum, 5 tekeningen van Piranesi.

London, RIBA British Architectural Library Drawings & Archives Collection, 2 tekeningen van Piranesi.

London, Sven Gahlin, 3 tekeningen van Piranesi.

London, The British Museum, 3 tekeningen van Piranesi.

London, Victoria and Albert Museum, 1 tekening en 1 kandelaar van Piranesi.

Minneapolis, The Minneapolis Institute of Arts, 2 wijnkoelers.

New York, Arthur Ross Foundation, 6 prenten van Piranesi.

New York, Studio Libeskind, 1 ontwerpprint. New York, Robert A.M. Stern Architects LLP, 1 ontwerptekening.

New York, Cooper-Hewitt National Design Museum, 7 tekeningen, 2 boeken en 1 prent door of naar Piranesi.

New York, The Morgan Library, 29 tekeningen van Piranesi.

New York, Peter Eisenman, 1 foto.

Philadelphia, Venturi, Scott Brown & Associates Inc., 1 ontwerpprint.

Princeton, Michael Graves, 1 ontwerptekening.

Rome, Museo di Roma-Palazzo Braschi, 1 schilderij.

Rotterdam, Nederlands Architectuur Instituut, 4 maquettes.

Rotterdam, Museum Boijmans Van Beuningen, 3 boeken en 4 prenten van Piranesi.

Utrecht, Geldmuseum, 51 gesneden stenen en andere objecten.

Sydney, Powerhouse Museum, 1 rustbankje naar Thomas Hope.

Vaticaanstad, Musei Vaticani, 1 marmeren altaarzuil.

Washington, National Gallery of Art, Robison Collection, 7 prenten van Piranesi.

Washington, Smithsonian Institution Libraries, 8 boeken en 5 prenten door en naar Piranesi.

Diverse privé-collecties, 1 medaillon in was, 1 prent, 1 bronzen vaas, 1 bronzen lamp.

Expeditie Diepzee

Amsterdam, Zoölogisch Museum, diverse vissen op sap waaronder Himathalophus en reuzenkrab. Den Haag, Museon, 1 replica diepzeeduivel.

Hauwert, particuliere collectie David Dekker, diverse objecten waaronder duikersuitrusting en Russische duikershelm.

Kritmow, Volker Miske, deel van Architheutis dux op sap.

Leiden, Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, 14 objecten waaronder een aantal diepzeevissen.

Rotterdam, Maritiem Museum Rotterdam, 6 objecten waaronder diepzeelood, diepzeekantelthermometer en reconstructie Nautilus.

Texel, NIOZ, 10 objecten waaronder model schip Pelagia, stukken koudwater koraal, sedimentval, boxcorer en filtratiesysteem.

Fotopioniers op wereldreis

Amsterdam, Rijksmuseum, 112 losse fotodrukken, 17 fotoboeken en albums, 1 houten reiskastje, gevuld met foto's uit de hele wereld en divers drukwerk.

Den Haag, collectie Luc Verkoren, 3 reiscamera's en 2 natte platen camera's (1 op statief).

Den Haag, Nationaal Archief, 2 foto's met de expeditieleden van de expeditie van Alexandrine Tinne.

Haarlem, Wim van Keulen, 3 stereokijkers, 12 stereodia's, 2 expeditiecatalogi, 1 boek, 1 tijdschrift, 1 boekstereoscoop, 1 magazijnkijkkast, 2 camera's en documentatiemateriaal.

Leiden, Rijksmuseum van Oudheden, 1 Portret van Willem de Famars Testas door A. Jarrot.

Sexbierum, Ruud Hoff, 1 boxcamera en 1 foto-reiskist met inhoud.

Birth Copulation Death

Starnmeer, Frank van Hemert, 159 werken op papier van Frank van Hemert.

Hedendaagse Britse penningkunst

Particuliere collectie, 12 moderne penningen.

Natuurlijk gedragen

Haarlem, Haarlems Sieraad Collectief, 7 objecten.

Langdurige bruiklenen aan derden

Den Bosch, Museum Slager, 1 schilderij: P. Slager, *Portret F. Slager*.

Haarlem, Hollandsche Maatschappij: 1 schilderij: Geraldine Jacoba van de Sande Bakhuyzen, *Rozen*.

Langdurige bruiklenen aan Teylers Museum

Mr. J.M. Boll, 1 tekening: Avery Preesman (1968), *Zonder titel*, 1988.

Instituut Collectie Nederland, 1 tekening: Jacques de Gheyn II (1565-1629), *Studie van een boomstomp en plant op een muur*, 1585; 1 wandschildering: Lily van der Stokker, *Geluk*, 2006.

Instituut Collectie Nederland, 52 boeken, 6 penningen, 5 werken op papier en 23 parafernalia uit de nalatenschap van Boudewijn Büch.

Diverse particuliere verzamelingen, 5 schilderijen: Charles Howard Hodges, *Portret van Anthony Luden*; Jan Adam Kruseman, *Portret van Anna Catharina Luden-Duker*; *Portret van Jacob Hendrik Luden*; August Allebé, *Portret van Johannes Luden*, (met de op dit portret afgebeelde wandelstok); Jacob Buys (toegeschreven), *Groepsportret van de familie Heshuizen*; 1 tekening: Lukas Kilian, *Cecilia aan het orgel* (sinds 1984).

De Stichting Reinhold De Wilde droeg in 2008 aan Teylers Museum 8 prenten en tekeningen over: Armando (1929), *Rood dier*, 1995; Sal Meijer (1878-1965), *De Amstel*, ca. 1920, *Badkoetsjes*; Allan Kaprow (1927-2006), *Schrift*, 1962; Enzo Cucchi (1949), *Twee figuren*, 1981; Lucebert (1924-1994), *Figuren*, 1989; Martial Raysse (1936), *Meisjeskop*; Cornelius Rogge (1932), *Verborgene cirkel*, 1987. De eerder in langdurig bruikleen gegeven werken van deze stichting staan vermeld in voorgaande jaarverslagen.

Stichting Roodenburg van Looy, bruikleen van circa 1.400 munten uit de nalatenschap van de heer Roodenburg.

J. Slikker, Voltana Wimshurst elektriseermachine.

Mevr. B.C.C. van Stolk-Tyacke, historische goocheltoestellen, 18 objecten.

Vrouwe en Antonie Gasthuis, Haarlem, 1 schilderij: Wybrand Hendriks, *Groepsportret van Regenten van het Vrouwe en Antonie Gasthuis*.

Bijlage 5 Externe activiteiten en publicaties van medewerkers

F.M. Budding

- lid werkgroep PR/marketing Haarlemse culturele instellingen (vanaf 1 november).

T. van Druten

- lid redactie *Tubelight*, *recensietijdschrift voor hedendaagse kunst* (vanaf 15 augustus).

H. Gramberg

- lid werkgroep PR/marketing Haarlemse culturele instellingen (tot 1 juli).

R. van Gulik

- lid bestuur Stichting Publicaties Restauratie en Conservering (SPCR),
- lid Nationale Projectgroep Collectienoodplan,
- adviseur pilotgroep Metamorfoze Archieven,
- presentatie 'Projectgroep Collectiehulpverlening', op de themadag 'Wat is wijsheid' van de sectie Veiligheidszorg en Facilitymanagement van de NMV, Nederlands Openluchtmuseum, 24 april.

- presentatie 'Beslissingsmodel Metamorfoze' en 'Projectgroep Collectie Noodplan' tijdens het symposium 'Papierconserverend Nederland', Koninklijke Bibliotheek Den Haag, 12 december.
- les 'Rapportage door restauratoren' voor de opleiding voor Behoudsmedewerkers van het Nationaal Archief, Koninklijke Bibliotheek Den Haag, 18 december.

M. van Hoorn

- Dutch Representative van de Scientific Instrument Society.

N. Kersten

- lid arbitragecommissie voor de restauratie van

de kartons van de zogenaamde Goudse Glazen,
- deelnemer International Network for the Conservation of Contemporary Art (INNCA).

F. Kroon

- voorzitter Ondernemingsraad,
- vertegenwoordiger Teylers Museum in de Vereniging van Science Centra,
- lid Werkgroep Educatief Beleid van de VSC,
- lid ENNE (Educatie Netwerk Noord-Hollandse Erfgoedinstellingen),
- presentatie 'Educatie in Teylers Museum', techniekcoördinatoren basisscholen, Amsterdam, 12 maart,
- presentatie 'Educatie in Teylers Museum', basisscholen in het kader van het Kunstmenu van Pier K Haarlemmermeer, Hoofddorp, 9 april,
- presentatie 'Educatie in Teylers Museum', ICC-cursisten van Bureau Erfgoededucatie (interne cultuur coördinator), Haarlem, 15 mei,
- presentatie 'Educatie in Teylers Museum', techniekcoördinatoren basisscholen, Mijdrecht, 17 mei,
- presentatie 'Educatie in Teylers Museum', ICC-cursisten van Bureau Erfgoededucatie (interne cultuur coördinator), Haarlem, 18 juni,
- presentatie 'Educatie in Teylers Museum', ICC-netwerk van H'art (interne cultuur coördinator), Cruquius, 6 november.

J. Pelsdonk

-keurmeester bij de Edelmetaal Waarborg Nederland (Joure),
-secretaris van het Koninklijk Nederlands Genootschap voor Munt- en Penningkunde,
-secretaris van de Stichting Nederlandse Penningkabinetten,
-redactielid van numismatisch tijdschrift *De Beeldenaar*.

M. Plomp

- lid keuringscommissie Tekeningendagen, georganiseerd door Origine, Haarlem,

lid Editorial Advisory Board 'Master Drawings',
- lezing 'Jacob van Ruisdael und Umkreis' tijdens het symposium 'Niederländische Zeichnungen des 17. und 168. Jahrhunderts', Kunsthalle Hamburg, 20-23 februari,
- lezing 'Der Scheibenriss: Technik, Verwendung und Bedeutung', Staatliche Kunsthalle Karlsruhe, 19-20 september,
- lezing 'Tekeningen uit Emilia' op het symposium 'Italiaanse tekenkunst', Nederlands Internationaal Kunsthistorisch Instituut Florence, 8 december.

M. Naber

- lid bestuur Stichting Vrienden van Teylers Museum.

M. Scharloo

- voorzitter Commissie Musea Raad voor Cultuur,
- lid Commissie bijzondere muntuitgaven van het Ministerie van Financiën,
- lid bestuur Stichting Museum Enschedé,
- lid Toetsingscommissie Fonds Ondersteuning Science Centra (FOSC),
- lid Raad van Toezicht Stichting City Marketing Haarlem
- symposium British Art Medal Society, Canterbury, 22-25 maart,
- voordracht Vereniging Kunst Cultuur Recht, 4 april,
-Ronde Tafel museumdirecteuren Oekraïne in het kader van het MATRA project van de Nederlandse Museumvereniging, 23 mei,
-ontvangst ICOM Deutschland, 11 oktober,
-ontvangst ICOMON, 27 oktober.

F. van der Velden

- lid Raad van Advies Historisch Museum Haarlem.

H. Voogd

- lid Centrum Management Groep Haarlem.

Publicaties

M. Plomp

-‘Met pen en licht getekend. Het landschap in de negentiende eeuw’ en ‘Honger naar de horizon. Reisboeken in de Bibliotheek van Teylers Museum’ in: *Kunstschrift* 5, 2008, pp. 6-9 en pp. 26-31.

-boekbespreking van T. Gerszi, ‘Seventeenth-century Dutch and Flemish Drawings in the Budapest Museum of Fine Arts: A Complete Catalogue’ in: *Master Drawings* 46, 2008, pp. 109-113.

M. Scharloo

-‘Gold medal case presented to De Suffren’, in: *A farewell to Ronald de Leeuw: his favourite acquisitions for the Rijksmuseum*, Amsterdam, 2008, pp. 88-90.

Bijlage 6 Bestuur en personeel

Bestuur en directie

Mevr. drs. M. Scharloo, directeur bestuurder

Staf

Mevr. drs. M.Th. Naber, hoofd Publiekszaken

Dr. M.C. Plomp, hoofdconservator
Kunstverzamelingen

Mr. H.J. Voogd, hoofd Bedrijfsvoering

Kabinetten en Restauratieatelier

Mevr. drs. C.A. Arnold, vrijwilliger papierrestauratieatelier Kunstverzamelingen en archief

Mevr. E. Blom, vrijwilliger papierrestauratieatelier Kunstverzamelingen (t/m 11 november)

J. Borkent, medewerker Bibliotheek

T. van Druten, MA, conservator tentoonstellingen Kunstverzamelingen (vanaf 15 augustus)

E. Fens, medewerker papierrestauratieatelier Kunstverzamelingen

H. Franse, vrijwilliger Bibliotheek

W. Groeneveld, vrijwilliger papierrestauratieatelier Kunstverzamelingen

Mevr. R.E. van Gulik, hoofd papierrestauratieatelier Kunstverzamelingen

J. Hendriks, vrijwilliger Fysisch kabinet

Mevr. B.R. Hillebrand, stagiaire

Kunstverzamelingen (t/m 1 februari)

Drs. M.A.M. van Hoorn, conservator Fysisch kabinet/Bibliotheecaris

Mevr. N.E. Kersten-Pampiglione, papierrestaurator Kunstverzamelingen

Mevr. B. van der Klooster, vrijwilliger papierrestauratieatelier Kunstverzamelingen

(t/m 11 november)

Mevr. C.S. Langedijk, medewerker collectie Kunstverzamelingen

Mevr. S. Munck, stagiaire papierrestauratieatelier Kunstverzamelingen (vanaf 1 juli t/m 12 september)

C. van Nieuwenhuizen, medewerker Bibliotheek

Drs. A.D. Peeters, medewerker Paleontologisch-mineralogisch kabinet

Drs. J.E.L. Pelsdonk, conservator Numismatische Collecties (vanaf 1 september)

Mevr. A.A.P. Poutsma, vrijwilliger bibliotheek Kunstverzamelingen

Mevr. W. Rodenhuis, stagiaire Kunstverzamelingen (vanaf 10 november)

Mevr. H. Schalkx, stagiaire papierrestauratieatelier Kunstverzamelingen (vanaf 2 januari t/m 30 mei)

Mevr. C. Schoonhoven-Eschbach, vrijwilliger bibliotheek Kunstverzamelingen

Mevr. M. Sieswerda, vrijwilliger bibliotheek Kunstverzamelingen

B.C. Sliggers, conservator Paleontologisch-mineralogisch kabinet

Mevr. E.S.F. den Tonkelaar, medewerker Kunstverzamelingen (vanaf 1 t/m 31 december)

J.C. van Veen, vrijwilliger Paleontologisch-mineralogisch kabinet

Drs. F.H.V. van der Velden, conservator tentoonstellingen Kunstverzamelingen (t/m 30 juni)

Dr. J. de Vos, ‘scientific associate’

Paleontologisch-mineralogisch kabinet

A. Vries, papierrestaurator Kunstverzamelingen

Publiekszaken

Mevr. R. Berk, stagiaire Publiekszaken (vanaf 5 februari t/m 15 mei)

Mevr. I. de Boer-Kleinman, vrijwilliger Publiekszaken, Kunst & Vliegwerk

Mevr. F.M. Budding, MA, medewerker Communicatie

C.W. Coccoris, vrijwilliger Publiekszaken

Mevr. G.F. Doorlag, medewerker Publiekszaken
Drs. H.G. Gramberg, medewerker Communicatie (t/m 29 juni)

Mevr. C. Groothuis, stagiaire Publiekszaken

Mevr. A. Hoogland-Snackers, vrijwilliger Publiekszaken

Mevr. S. Jaspers, vrijwilliger Publiekszaken, Kunst & Vliegwerk (t/m 31 mei)

Mevr. M. Klinkenberg, vrijwilliger Publiekszaken, Kunst & Vliegwerk (t/m 31 augustus)

Mevr. M. de Kok, stagiaire (t/m 30 mei)

Mevr. drs. F.E. Kroon, medewerker Educatie
I.J.F. Kroon van Diest, vrijwilliger Publiekszaken, Kunst & Vliegwerk (vanaf 1 september)

Mevr. H. Krijnen, vrijwilliger Publiekszaken, Kunst & Vliegwerk

Mevr. G. Negenborn, vrijwilliger Publiekszaken, Kunst & Vliegwerk

A.E. Pelt, medewerker Tentoonstellingen

Mevr. A.A.P. Poutsma, vrijwilliger Publiekszaken

Mevr. I. Smit, stagiaire (vanaf 1 september)

H. Scheffer, vrijwilliger Publiekszaken

Mevr. L. Willems, vrijwilliger Publiekszaken (vanaf 1 oktober)

Bedrijfsvoering

Mevr. L. Ammerlaan, vrijwilliger winkel

Mevr. A. Anspach, vrijwilliger winkel

Mevr. E. Blom, vrijwilliger winkel

O. Brix, hoofd Interne Zaken (t/m 31 juli)

J. Blijleven, medewerker Interne Zaken

Mevr. J. Bremmers, vrijwilliger winkel

P. Broekman, vrijwilliger winkel

M. Bueno de Mesquita, vrijwilliger winkel

Mevr. drs. R.E. Compagner, directiesecretaresse

Mevr. M. Drost-Driessen, vrijwilliger winkel

Mevr. H.M. Dutilh-von Schmidt Seidlitz, vrijwilliger winkel

Mevr. H. van Eeden, vrijwilliger winkel

Mevr. J. ten Elze, vrijwilliger winkel

Mevr. J. Emerson, vrijwilliger winkel

Mevr. M. Faber, vrijwilliger winkel

H. Franse, vrijwilliger winkel

Mevr. L. Gebing, vrijwilliger winkel (vanaf 1 april)

Mevr. C. Geukers, vrijwilliger winkel
Mevr. M. van Goor, vrijwilliger winkel

Mevr. A. Groen, vrijwilliger winkel

Mevr. C. Kardol, vrijwilliger winkel
Mevr. A.A.C.W. van Kesteren, hoofd Administratie

Mevr. J. van Keulen, vrijwilliger winkel

Mevr. B. van der Klooster, vrijwilliger winkel

Mevr. G.W.S. de Koning-Pater, assistent Interne Zaken, winkelmanager

Mevr. E. Kuiper, vrijwilliger winkel

Mevr. C. Kwand, vrijwilliger winkel

P. Loomans, vrijwilliger winkel

Mevr. H.M. de Lugt, vrijwilliger winkel

Mevr. O. Magis, vrijwilliger winkel

Mevr. D. Mol-Blinxma, vrijwilliger winkel

Drs. W. Meyboom, systeembeheerder

P.J. Rietveld, medewerker Secretariaat

Mevr. D.F.E. Rijkjes-Van Selm, vrijwilliger winkel

Mevr. L. Schornagel, vrijwilliger winkel

Mevr. L. Schumm-Tensen, vrijwilliger winkel

(vanaf 1 september)

Mevr. E. Schütt, vrijwilliger winkel (vanaf 1 februari)
 Mevr. J. Stemp, vrijwilliger winkel
 N.H. Vennik, medewerker Technische Dienst
 Mevr. W. Vogelzang, vrijwilliger winkel (t/m 1 mei)
 M. Zegel, fotograaf

Beveiliging

J. Aldifai, stagiair Beveiliging
 N. Al Saadi, stagiair Beveiliging (t/m 30 september)
 R. Beyl
 Mevr. M. Ghodsinasab, stagiaire Beveiliging (t/m 30 september)
 E. Hassan, stagiair Beveiliging (t/m 30 september)
 W. de Jong
 Mevr. C.M.S. van de Kamp
 E.N. van Katswaarde
 Mevr. M.A.E. Lips
 F.M. Loerakker
 W. Medenblik, stagiair Beveiliging
 R. Moore, hoofd Beveiliging en Facilitaire Zaken
 J.J. van het Nederend
 F.C.I. Rijkens
 Mevr. T. van Rijn
 S. Sahin, stagiair Beveiliging (t/m 30 september)
 Mevr. V.E.M. Schoots
 Mevr. E. Schütt (t/m 31 maart)
 Mevr. D. Smakman
 J.C.F. Veldkamp
 Mevr. M. Wentink
 Mevr. C. Wilderom-Huizer
 R. van der Woerd

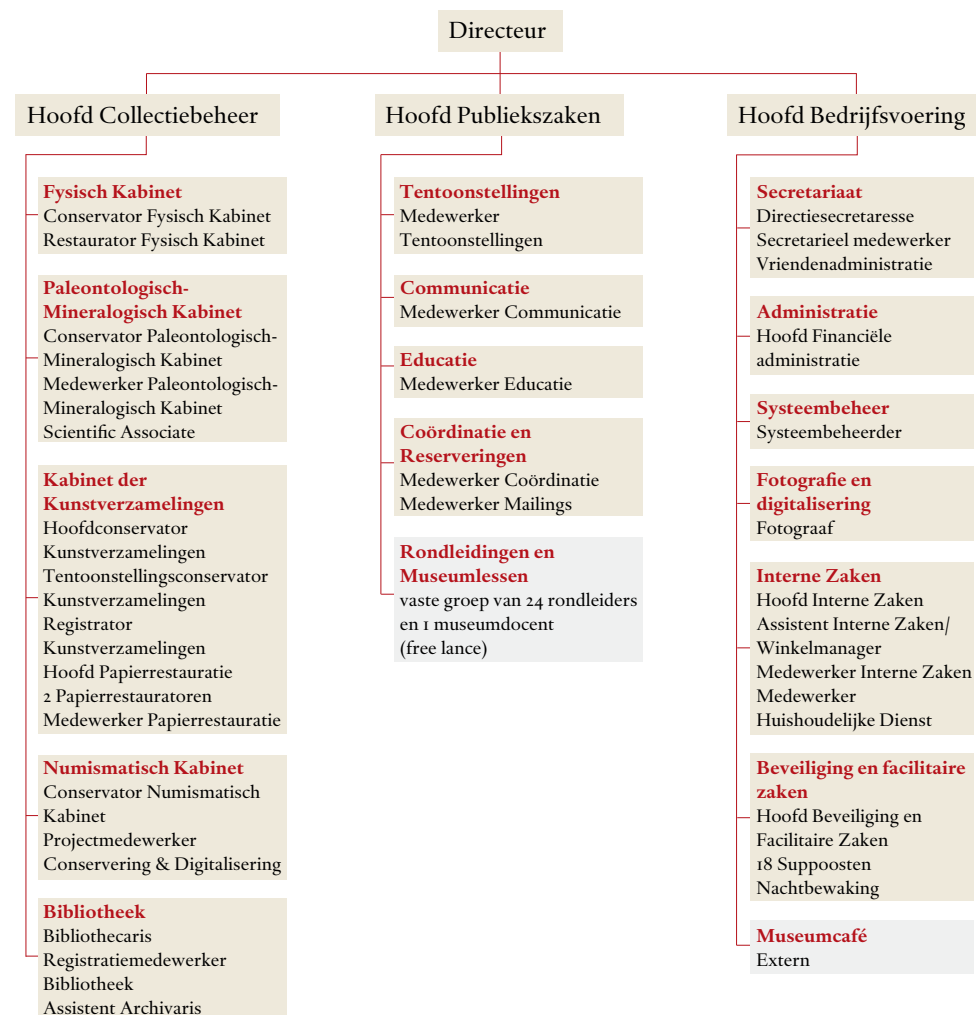
Huishoudelijke Dienst
 Mevr. A. Planting-Haringsma

Rondleiders en museumdocent

Mevr. K. ter Beek
 Mevr. I. Blom van Assendelft
 P. Broekens
 B.C. Caron
 P. van Graafeiland
 P. Graaff
 Mevr. L. Hemelaar-van der Boom
 Mevr. B. van Heurn
 Mevr. E. Hoekstra
 Mevr. L. 't Hooft-van der Linden
 Mevr. A. Hoogland-Snackers
 Mevr. drs. M. Idenburg-De Savornin Lohman (t/m 18 november)
 Mevr. A. Kodde-van Marle
 K. van der Lee
 Mevr. drs. D.B. Lentz
 R. Middelburg
 Mevr. A.M.E. Nibbering, docent Kunst & Vliegwerk
 Mevr. A. Schreuder
 Ir. B. Vernooy
 Mevr. drs. A. Wilhelmus-Koning

Vrienden van Teylers Museum
 Mevr. A.S.M. Fesevur, administratie

Bijlage 7 Organogram van Teylers Museum 2008

Colofon

Samenstelling en redactie

Froukje Budding, Teylers Museum

Vormgeving

Studio Berry Slok, Amsterdam

Fotografie

Martijn Zegel, Teylers Museum

Overige foto's

Roy Beusker, Ten Cate & Van der Wiele bureau voor bouwhistorie en restauratieadvies, Gerda Doorlag, Kees Hageman, Fred Pelt, Berry Slok, Isabelle Smit, United Photos/Toussaint Kluiters, Herman Voogd

Druk

StyleMathôt, Haarlem

Deze publicatie kwam mede tot stand dankzij drukkerij StyleMathôt.

Van werken van beeldende kunstenaars aangesloten bij een CISAC-organisatie, zijn de publicatierechten geregeld met Beeldrecht te Amsterdam,

© 2009 c/o Beeldrecht, Amsterdam.

© copyright 2009, Teylers Museum, Haarlem

